

Днес в броя

Поредица от медали на български ученици в спорта и в науката

На стр. 19

Десислава Мусинска, курсант I курс във Висшето военноморско училище, победител в конкурса „Лаборатория за слава“: „Искам да кажа на моите връстници да дерзаят смело, да не се плашат от трудностите и да постигат целите си с удовлетворение. Да се стремят да бъдат по-малки от мечтите си и по-големи от трудностите по пътя за постигането им“

На стр. 4

Ева Божурова, старши учител в Народната астрономическа обсерватория и планетариум – Варна, ръководител на отбора ни за Младежката международна олимпиада по астрономия и астрофизика: „Медалите от състезанията не са най-важни. Самото класиране за престижните международни форуми също е награда“

Българска академия на науките
www.bas.bg

Силата на информацията

®

АЗ·БУКИ

Четете ни на www.azbuki.bg

НАЦИОНАЛЕН СЕДМИЧНИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

Вестникът е правопреемник на първото официално издание на Министерството на просвещението – „Училищен преглед“ – 1896 г.

Брой 28 (1723) 17 – 23 юли 2025 г. Година XXXIII. Под името „Аз-буки“ вестникът излиза от 10 април 1991 г. Цена 1,90 лв.

Снимка ММС

Звездният отбор по волейбол до 19 години, спечелил първата отборна световна титла при дамите за България
Още по темата на стр. 2

До 40 на сто по-ниски такси в платено обучение

Размерът на студентските такси за платено обучение в държавните университети да не може да бъде по-нисък от 60% от средствата за издръжка на обучението в даденото професионално направление плюс добавения размер на таксата за съответното ПН или специалност от регулираните професии. Това предвиждат промени в Закона за висшето образование, приети на второ четене от ресорната парламентарна комисия. Първоначалното предложение, подкрепено на първо четене и в пленарна зала, предвиждаше този размер да бъде не по-нисък от 75%.

Новото изменение ще даде възможност на държавните университети да намалят с до 40 на сто обявените нови такси. Промяната бе подкрепена от страна на МОН от заместник-министъра на образованието и науката акад. Николай Витанов и от главния секретар на МОН Любомир Йосифов.

Народните представители приеха и нова преходна и заключителна разпоредба, която засяга размера на таксите на вече приетите студенти в платено обучение. По предложение на председателя на Комисията проф. Андрей Чорбанов и група народни представители размерът на таксите за обучение на тези студенти ще се определя в съответствие с предложените промени, като не може да бъде по-висок от 20 на 100 от определения за 2024/2025 г.

От МОН подкрепиха предложението, като в хода на дискусията зам.-министър Николай Витанов обясни, че в Министерството работят по промени в Закона за висшето образование. Амбицията е те да бъдат внесени през ранната есен. Заместник-министърът пое ангажимент с тях да бъде разработен и цялостен механизъм, с който да бъде уреден въпросът какво да бъде увеличението на таксите на вече записаните студенти. По думите му, формулата може да бъде прецизирана, като се отчита увеличението на заплатите на академичния състав и инфлацията.

Предложените промени ще влязат в сила от обнародването им в „Държавен вестник“, предвиждат още гласуваните в Комисията текстове. **АЗ·БУКИ**

526 иновативни школа от есента

Общо 450 институции запазват статута си за новата учебна 2025/2026 г.

В Списъка на иновативните училища за учебната 2025/2026 г. да бъдат включени 526 училища от 191 населени места в 136 общини от всички 28 области на страната, предвижда проект на Решение на Министерския съвет. Той е публикуван за обществено обсъждане до 14 август 2025 г.

450 училища от включените в Списъка запазват статута си на иновативни. Те са с продължаваща иновация, която не е приключила, или с приключваща иновация през 2024/2025 учебна година, но са одобрени и с нова.

Проектите на други 76 училища, които не са били иновативни за учебната 2024/2025 г., също са одобрени и ще бъдат включени в Списъка за новата учебна година.

Посредством определянето на 526 училища за иновативни се очаква да се създадат благоприятни условия за постигане на

целта за повишаване качеството на образованието чрез иновации, пише в мотивите към проекта.

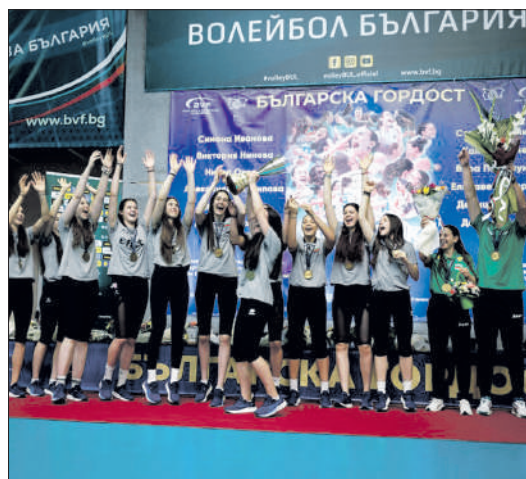
Сред очакваните резултати са създаване на мрежа от иновативни училища, разширяване и устойчивост на училищните иновации, създаване на добри модели и училищни практики с възможност за мултиплициране в други школи със сходни предизвикателства, решения и идеи за промяна. Ще бъде създадено и иновативно пространство между училищата с общи цели, възможности и желание за обмен на нововъведения.

Иновативните процеси в училищните проекти за иновации могат да бъдат с продължителност до 4 години и да обхващат всички или част от участниците в образователния процес в училището. За всяка учебна година са описани конкретно етапите на напредъка и резултатите, които подлежат

на мониторинг. В училищните проекти за иновации се определят целите и идеите, свързани с личностното, интелектуалното и емоционалното развитие на учениците, като не се допускат проекти, чрез които се внушават верски убеждения и тяхното практикуване.

От вписаните в Списъка на иновативните училища за учебната 2024/2025 г. отпадат 71 училища. От тях поради приключили училищни проекти – 69, от които 22 са кандидатствали отново и не са одобрени. За 2 училища е постъпило предложение от РУО – София-град, за отписване от Списъка. Това са Частната немска гимназия „Ерих Кестнер“ поради прекратяване на дейността ѝ и 86. ОУ „Св. Климент Охридски“ – с. Влада, по искане от директора и решение на педагогическия съвет. **АЗ·БУКИ**

България спечели първа отборна световна титла при дамите

Снимка ММС

България стана световен шампион по волейбол до 19 години и донесе историческа първа отборна титла за страната при дамите. На първенството на планетата в Хърватия родните волейболистки детронираха във финала тима на САЩ, надигравайки го с 3:1.

Любопитен факт е, че това стана на 13 юли – точно година, след като същият състав стана и европейски първенец. Тогава момичетата бяха водени от Антолина Зетова, а сега начело на българския щаб е треньорът Атанас Петров. Така за първи път в историята на родния волейбол страната ни е едновременно балкански, европейски и световен шампион.

Общо четири българки влязоха в идеалния отбор на световното първенство. Димана Иванова е избрана за най-добър разпределител на втори голям форум, след като заслужи приза и на еврошампионата през 2024 г. За най-добър посрещач е определена Калина Венева, Деница Ангелова доминира при централните блокировачи, а Виктория Нинова е либеро номер едно.

„Най-голямото качество на нашия тим е, че никога не се предава. Ставаме по-силни в трудни ситуации. Момичетата изпълниха тактическите указания, но най-важното е, че се бориха за всяка точка заедно като отбор“, коментира след успеха треньорът Атанас Петров. Той отбеляза още, че заедно с щаба работят много върху психиката на момичетата и затова те не са били притеснени, че играят финал.

В шампионския състав влизат Димана Иванова, Стефани Дянкова, Вира Парапунова, Калина Венева, Една Тодорова, Александра Китипова, Никол Окор, Елисавета Сариева, Симона Иванова, Деница Ангелова, Дарина Нанева и Виктория Нинова.

„Още не можем да осъзнаем какво се случи. Не усетихме, че играем финал. Изключително сплотен отбор сме – както на игрището, така и извън него. Това много ни помага“, коментира Калина Венева пред bTV.

А Деница Ангелова сподели пред „Спортал.бг“ как съчетава тренировките в Централния полицейски волейболен клуб и уроците в Софийската математическа гимназия. „Няма да лъжа, не е много лесно, подкрепата на треньорите ми помага много. Евелина Цветанова и останалите треньори от нашия клуб винаги са готови да ми помогнат. Много са гъвкави в определянето на нашата програма, за да може да не изпускаме училище и да тренираме“, обясни тя.

С особено чувство посрещат титлата и в семейството на Симона Иванова. Тя е дъщеря на една от големите звезди на мъжкия ни национален отбор Евгени Иванов-Пушката от последните 30 години. Симона печели втори златен медал за фамилията от планетарно първенство, след като през 1991 г. нейният баща е част от великолепия ни тим, станал световен шампион за младежи в Кайро, Египет.

„Невероятно е да видиш българското знаме най-високо над всички. Това не може да се опише, трябва да се усети. Щастлив съм, че Симона върви по моите стъпки, още повече че във волейбола няма такъв случай с баща и дъщеря. Не мисля, че тези момичета са готови още сега да постигат големи успехи с женския национален отбор, но вярвам, че могат да направят нещо голямо на следващата олимпиада“, коментира Евгени Иванов пред Нова тв.

Отборът бе посрещнат при завръщането си с тържество в столичната зала „Христо Ботев“, където феновете и ръководството на родния волейбол ги очакваха за специално награждаване. Шампионките бяха поздравени лично от председателя на Народното събрание Наталия Киселова, от президента на БОК Весела Лечева и ръководителя на волейболната федерация Любомир Ганев. Те бяха поканени и в Народното събрание, където бяха посрещнати с аплодисменти от депутатите в пленарната зала. **АЗ-БУКЪТ**

Шампион на корта и в уроците

Важно е да не изоставам и с училището, казва 16-годишният победител от „Уимбълдън“ Иван Иванов

Стефа МАРИНОВА

Иван Иванов записа със златни букви името си в историята на българския тенис. Роденият във Варна младеж покори „Уимбълдън“ и стана шампион при юношите на най-стария и престижен тенис турнир в света. На финала той надигра Ронит Карки (САЩ) с 6:2, 6:3 само 57 минути и записа най-бързия финал на турнира от 2001 г. насам. По пътя към титлата родният талант не даде нито сет на опонентите си. С триумфа си той оглави и световната ранглиста за юноши до 18 години.

„Искам да се развивам, и мисля, че това ми донесе успеха. Посвещавам титлата на цяла България и на всички хора, които стоят зад мен“, заяви минути след победата Иванов. Единствената титла за България на „Уимбълдън“ преди това беше спечелена от Григор Димитров през юли 2008 г. – три месеца преди настоящият шампион Иван Иванов да се роди.

Иван Иванов е част от Академията на един от тримата си идоли – Рафаел Надал (Rafa Nadal Academy). След триумфа на българския тенисист оттам не пропускат да сравнят 16-годишния талант с Матадора. „През 2008-а Рафаел Надал написа история на „Уимбълдън“. През 2008 г. е роден Иван Иванов. 16 години по-късно играч от академия „Рафаел Надал“ повтори иконичната радост в Лондон“, написаха от школата в социалните мрежи, визирайки позата на тревата след победата на Надал над Роджер Федерер в турнира при мъжете. Матадора също поздрави във видеоразговор българския тенисист и екипа на Академията за успеха.

В Академията Иван Иванов съчетава спортната си подготовка с тази за училище.

„Важно е да не изоставам и с училището. Но съм много уверен. Харесва ми да уча. Понякога е малко трудно да се справям с него, но наистина ми харесва“, казва пред ITF Tennis преди месец 16-годишният талант при участието си на „Ролан Гарос“, веднага след което полага и финалните си изпити.

В България Иван Иванов се обучава в комбинирана форма в Спортното училище „Георги Бенковски“ във Варна. Той се премества в училището в VII клас и след полагането на още няколко изпита му предстои преминаване в XI клас.

„Той е прекрасно и смело дете. Отговорен е. Успява да съчетава обучението си в Испания и спортната си подго-

товка в Академията с българското си образование. Идва при нас на изпити и ги взима успешно“, споделя пред „Аз-буки“ Мая Иванова – заместник-директор на Спортното училище във Варна.

Тя си спомня колко емоционално за семейството на Иван е било заминаването му за Испания. „Тогава разговаряхме с майка му, казахме й, че му предстои нещо голямо. Щастливи и горди сме, че е наш ученик. Дано да е жив и здрав и да продължава. Той е постоянен и знае какво желае, стреми се към целта. Дано да има още много такива деца във всички спортове“, казва още Мая Иванова.

Допълва, че със заместник-директорката по учебната дейност Славка Барганска още преди години са коментирали, че възпитаникът им ще постигне големи успехи. „Когато гледахме резултатите на Григор Димитров, винаги си казвахме, че следващият ще бъде Иван Иванов. Така и стана“, разказва Иванова.

Тя преподава на Иван Иванов по теория на спортната тренировка и по думите й младият тенисист усвоява добре нови знания по всички предмети.

„Сигурна съм, че му предстоят още много големи победи на големи турнири. Пред него стоеше винаги само победата. Затова тренира и затова учи. Със сигурност ще бъде и добър треньор. Той е голям пример за всички деца“, категорична е събеседничката ми.

„От този понеделник съм номер 1 в ранглистата, наистина нещо неочаквано и съм много щастлив“, коментира

шампионът от „Уимбълдън“ при завръщането си във Варна. На летището той бе посрещнат от деца от своя тенис клуб във Варна, от близки и приятели.

Попитан дали е вярвал в триумфа, когато е тръгвал за „Уимбълдън“, талантът посочи, че успехът му е бил цел както на всеки турнир, но на този е нещо незабравимо и уникално. Той благодари на Академията, че го е довела до този успех, както и на всички български треньори, които са били до него.

Иван Иванов коментира още, че със сигурност би се радвал финалът на състезанието в Лондон да е бил български. Друг роден талант – Александър Василев, който е братовчед на Григор Димитров, достигна до полуфиналите на надпреварата. „Двамата (с Александър Василев) сме много добри играчи и двамата го заслужавахме“, заяви той.

„Оттук нататък се подготвям за Откритото първенство на САЩ, също така в програмата ми има три турнира „Чалънджър“ в София през август. Искам да подобрявам играта си на твърда настилка, тъй като това е една от мечтите ми – да играя добре и на Откритото първенство на Австралия, и на САЩ“, каза Иван Иванов.

Колкото до това дали чувства, че има сили да играе при мъжете на добро ниво, младият тенисист коментира, че все пак мъжките и юношеските турнири са нещо много различно. „При мъжките трябва да си много дисциплиниран, много по-фокусиран, което сега се уча да правя на юношеските надпревари“, заяви Иванов.

Снимка БФТ

Иван Иванов донесе втора титла за България от най-стария и престижен тенис турнир „Уимбълдън“

Сребро за юношите във водната топка

Българският отбор по водна топка до 16 г. спечели преди дни сребърните отличия на Европейското първенство в Дивизия 1 в Любляна, Словения. Тимът, воден от сръбския специалист Жарко Петрович, стигна до двубоя за титлата след шест последователни успеха. В полуфинала нашите надиграха тима на Босна и Херцеговина.

Големият финал бе срещу отбора на Франция, когото нашите победиха с 10:9 в групите. Двата тима завършиха редовното време при

резултат 12:12. При дузпите малшансът бе за родните състезатели, които отстъпиха с 4:5.

Играчът на българския отбор Леон Касан е определен за най-полезен състезател на шампионата.

Класирането гарантира на България участие в елитната дивизия на следващото европейско първенство. А постижението на петнайсетте момчета на възраст до 16 г. е рядък успех за родната водна топка на международни състезания. **АЗ-БУКЪТ**

Снимка БФВП

Отборът ни демонстрира характер, амбиция и стабилна подготовка

„Аз-буки“ подписа меморандум за сътрудничество с УНСС

Директорът на Националното издателство за образование и наука „Аз-буки“ Емил Спахийски подписа меморандум за сътрудничество с ректора на Университета за национално и световно стопанство проф. д-р Димитър Димитров.

Целта е да се изградят основите на сътрудничество между страните, което да даде възможност за споделяне на ресурси, опит, умения, ноу-хау, комуникационни и партньорски канали и осъществяването на съвместна проектна дейност.

Издателство „Аз-буки“ разширява кръга на своите партньори. Сключването на меморандума ще даде възможност за осъществяване на проучвания и научни изследвания, провеждане на съвместни научни прояви, обучения и други от общ интерес.

УНСС е сред лидерите във висшите училища в Югоизточна Европа, обучаващи студенти и провеждащи изследвания в областта на икономиката, управлението и администрацията, правото и

политиката. Като се основава на добрите си дългогодишни традиции, Университетът непрекъснато обогатява и затвърждава своя облик на динамично развиваща се и модерна българска и европейска образователна и изследователска институция.

От УНСС правят първите си крачки стотици авторитетни икономисти, банкери, бизнесмени, експерти на ключови позиции в европейски и световни институции. **Аз-буки**

Отличия за програмисти

21 пълни шестици в VI издание на НП „Обучение за ИТ умения и кариера“

Дуляна КОЧЕВА

Зам.-министърът на образованието и науката Таня Михайлова връчи грамоти на отличниците в шестото издание на Националната програма „Обучение за ИТ умения и кариера“. Тази година това са 121 ученици, като 21 от тях са пълни отличници.

По традиция грамота получават учителите и преподавателите във висшите училища, които са обучавали учениците. Те са деветима, като шестима от тях ги получават лично на церемонията – Петър Петров, Алекс Иванов, Росен Вълчев, Иво Радев, Венцислав Начев и Момчил Петков.

„Поздравявам всички млади хора, които отделят от свободното си време, за да надграждат своите умения“, посочи зам.-министър Михайлова.

Тя благодари и на представителите на бизнеса и на академичните среди, без които тази програма не би могла да бъде толкова успешна и всяка година в нея да се включват все повече ученици.

„Всеки завършил випуск за нас е малка победа“, посочи председателят на Българската асоциация на софтуерните компании (БАСКОМ) Доброслав Димитров. Той пожела на младежите да продължат да учат и да се развиват, защото успешна реализация днес има само за хората, които не спират да работят над себе си. „Бъдещето ви принадлежи, но трябва сами да си го вземете“, каза още той.

На официалната церемония в МОН присъства и още Весела Ка-

лъчева – изпълнителен директор на Българската асоциация по информационни технологии (БАИТ).

Тази година завършва шестият випуск по програмата „Обучение за ИТ умения и кариера“ с общо 235 ученици. Голяма част от тях вече работят в ИТ компании и почти всички продължават образованието си в български и чужди университети в сферата на компютърните науки.

От създаването на Програмата през 2017 г. досега в обучението са се включили над 6900 ученици, а осигуреното от държавата финансиране е в размер на над 4,7 млн. лева.

Националната програма „Обучение за ИТ умения и кариера“ на МОН предлага възможност на учениците от цялата страна да придобият професионална квалификация по професия „Приложен програмист“.

Снимка Олег Попов

Зам.-министър Таня Михайлова с отличените ученици и учители

Обучението е предназначено за ученици от X, XI и XII клас, които в рамките на три учебни години придобиват допълнителна квалификация по професията „Приложен програмист“ успоредно с редовното си обучение. То се организира в свободното време на учениците през седмицата, в събота и неделя или през ваканциите.

Центровете, в които се извършва обучението у нас, са общо пет – в Националната професионална гимназия по компютърни технологии и системи в Плевен, ПГ по електротехника и електроника „Апостол Арнаудов“ в Русе, МГ „Акад. Кирил Попов“ в Пловдив, ПГ по електротехника и електроника „Константин Фотинов“ в Бургас и Технологичното училище „Електронни системи“ към Техническият университет – София.

Кампания на Института за български език – БАН, и в „Аз-буки“

Представи си шест кокошки!

Кирил КИРИЛОВ*

Можем да кажем: *Представи си седем торти, девет брадви, осем телефона, десет чаши!* И всеки път, когато си ги представяме, трябва да ги „видим“ във въображението си, групирани по някакъв начин.

Преди няколко години моя ученичка ми зададе следния въпрос: „Защо старобългарските числителни от едно до четири носят граматическите характеристики на прилагателни, а от пет до десет са събирателни съществителни?“. И аз не можах да отговоря веднага на този въпрос.

Всички познаваме системата на латинските цифри, която е наследник на етруската. Отбелязването на числата от 1 до 5 в етруската бройна система изглежда така: I – 1, II – 2, III – 3, IIII – 4, V – 5. Използването на четири тирета или точки за числата до четири се среща и при други древни езици. Причината за това може да се търси във възможността на човек да брой до 4.

Старобългарските числителни пазят архаично състояние, което се базира именно на способността на човека да различава 4 предмета. Затова наименованията на числителните от *едно* до *четири* в старобългарски са прилагателни и функционират като съгласувани определения, сякаш са признак на предмети, които можем да преброим с един поглед или да си ги представим, без да се налага мислено да ги групираме. От 5 нататък числителните в старобългарски функционират като събирателни съществителни, назоваващи множества, съвкупности от еднородни предмети, чието количествено измерение не можем да преценим с един поглед, нито да си представим, без мислено да ги оформим в групи до четири.

Българското население почти до средата на миналия век е използвало *рабош* 'в миналото – пръчка, дъсчица или тояжка, върху която чрез връзване на резки и други знаци са се отбелязвали сметки, дати и др.'.

*Д-р Кирил Кирилов е доцент в Института за български език „Проф. Л. Андрейчин“ към Българската академия на науките.

Четири медала за младите химици

Четири медала – златен, сребърен и два бронзови, спечелиха българските ученици от 57. международна олимпиада по химия (IChO), съобщава Сдружението на олимпийските отбори по природни науки. Най-престижното състезание за годината по химия се проведе от 5 до 14 юли в Дубай, Обединени арабски емирства с участието на 360 гимназисти от 90 държави.

Златния медал спечели Дамян Иванов (X клас, Софийска математическа гимназия). Среброто заслужи Виктор Ангелов (XII клас, СМГ), а с бронзовите отличия се окичиха Никола Нинков (XI клас, СМГ) и Теодор Кусев (XI клас, Национална природо-математическа гимназия).

Ръководители на националния ни отбор са доц. д-р Донка Ташева и проф. д-р Пенка Василева от

Факултета по химия и фармация на Софийския университет „Св. Климент Охридски“.

Със спечелените тази година отличия равносметката на България от Международната олимпиада по химия вече е 123 медала – 14 златни, 28 сребърни и 81 бронзови.

Надпреварата се провежда за първи път през 1968 г. в Чехословакия. България тогава е само наблюдател, а от следващата 1969 г. в Полша е редовен участник.

Българският национален отбор се формира измежду най-добре класираните на Националния кръг на олимпиадата по химия и опазване на околната среда.

България е домакин на олимпиадата през 1973 г. и 1981 година. **Аз-буки**

Снимка Сдружение на олимпийските отбори по природни науки

Ученици ще създават роботи, крачкомери и алармени системи

„От искрата на идеята към света на технологиите с микробит“ – така се казва последният съвместен проект между Фондация „Еврика“ и Компютърна школа „Вале“ при ОНЧ „Заря 1858“ в Хасково. С помощта на микроконтролерите Micro:bit и съвместими конструктори децата ще могат да създават интерактивни умни устройства, като крачкомери, алармени системи, автоматизирани бариери, роботи, метеорологични станции и т. н.

„В момента очакваме да получим конструкторите – казва Людмила Стайкова,

ръководител на Компютърна школа „Вале“. – При изпълнението на Проекта ще съчетаем технология, творчество, работа; ще има и проектно базирано обучение и децата ще учат, ще създават и ще програмират. Ще могат да използват механични елементи, моторчета, сензори, светлини, като ще могат да разработват собствени системи и съответно това ще насърчава тяхното развитие.“

Проектът се финансира от „Българска роза“ ООД – Карлово.

През септември започва сформирването на групите. В началото на октомври ще има

и Ден на отворените врати, където ще бъде представен Проектът. Той е предвиден за една година, но след това работата по него няма да спре.

„Това е проект с бъдеще и ще продължим да обучаваме деца с тези конструктори и микроконтролери – подчертава Людмила Стайкова. – Проектът цели да отключи творческия потенциал на младите хора, като им даде възможност да създават реални, интерактивни проекти със социална, образователна или забавна стойност. Учениците ще преминат през

поредача от практически занятия, в които ще се запознаят с основни принципи на програмирането (с MakeCode и Python), сензорите и как електронните устройства „чуват“ и „реагират“ на заобикалящия ги свят. Работата по екипни проекти ще стимулира умения за работа в екип, логическо мислене и решаване на реални проблеми. Учениците ще използват програмните езици MakeCode и Python и ще могат да програмират тези устройства и да създават собствени роботи, ще развиват творческите си заложби.“ *АЗБУК*

В Кюстендилско засилват работата по Механизма за обхват

Снимка Авторът

Областният управител на Кюстендил и институциите – заедно в борбата срещу отпадането на деца от училище

Северина ДИМИТРОВА

На работна среща в Кюстендил, свикана от областния управител инж. Методи Чимев, институциите обсъдиха мерки и стъпки как да върнат всяко отпаднало дете обратно в клас. Срещата се провежда след заседание на Координационното звено по Механизма за съвместна работа на институциите, свикано от министър-председателя Росен Желязков преди седмица.

„Образованието е сред най-важните теми. Затова акцентът е един-единствен: да намерим форми, варианти и методи да върнем децата в училище. Като институции, имаме ангажимент да приобщим и обхванем децата, които са извън училище – заяви по време на работната среща Методи Чимев. – Периодът на лятната ваканция е най-подходящото време, за да предприемем стъпки и да обхванем повече деца в училищна и предучилищна възраст“, добави той.

Областният управител припомни, че за изминалата година са направени над 700 обхода от екипи по адреси, за да се върнат обратно деца в клас. При тези обходи 245 деца са открити, но са върнати не повече от 10 – 15 в клас. „Трябва да сме съпричастни с темата и да сме отдадени на този процес. Формата е една: ръка за ръка. Не можем да разчитаме, че РУО ще реши проблема. Постоянните и целенасочени усилия на всички институции са решението“, коментира още областният управител.

Чимев постави фокус и върху ролята на медиаторите в този процес. В много общини има здравни и образователни медиатори, които трябва да се включват в срещи с родителите. В някои общини тези медиатори са включени и в екипите за обхват. Те съдействат за обходите и за срещите с уязвимите групи.

Експерти от РУО – Кюстендил, припомниха, че масово децата, които не посещават училище, са от уязвимите групи. Много от тях нямат и регистрация, затова проблемът не е само образователен.

От общинските администрации обясниха, че има програми и проекти, по които работят, и с участието на медиатори до известна степен се постига положителен ефект в този процес. Те уточниха, че има Национална програма за подпомагане на общините, която е конкретно за образователната система.

Всички институции са категорични, че е много важна подкрепата от страна на самите родители. Ролята на директорите също е ключова.

След тази работна среща ще се проведе и заседание на Областния координационен съвет по Механизма за съвместна работа на институциите за обхващане, включване и предотвратяване на отпадането на деца и ученици от образователната система.

Летен лагер за най-добрите астрономи

С 9-часови занимания всеки ден над 20 младежи от VII до XII клас се подготвят за предстоящите международни състезания

Стефа МАРИНОВА

С интензивни 9-часови занимания преминава двуседмичната подготовка на най-добрите млади астрономи в България. Над 20 младежи от VII до XII клас участват в подготовителния лагер за предстоящите международни състезания по астрономия и астрофизика. Домакин на заниманията, провели се от 1 до 13 юли, е Народната астрономическа обсерватория и планетариум „Николай Коперник“ – Варна.

„Това са високо мотивирани деца. По време на лагера не само обменяха идеи, но и създадоха нови приятелства“, споделя пред „Аз-буки“ д-р Ева Божурова, старши учител в Народната астрономическа обсерватория и планетариум – Варна, и ръководител на отбора, който ще ни представи на Младежката международна олимпиада по астрономия и астрофизика.

Ръководители на учениците са още Никола Каравасилев, Захари Дончев, Даниела Иванова, Стефан Иванов, Георги Александров и Иван Попов.

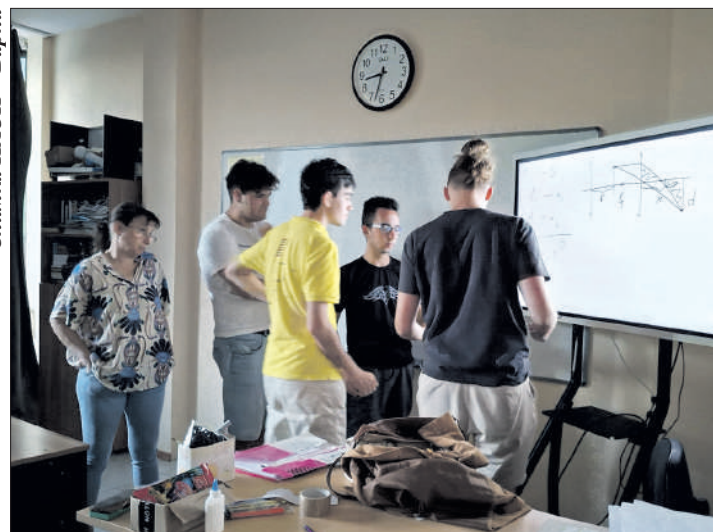
Занятията са разделени на четири части. От 9 до 13 часа учениците имат лекционна част и решаване на теоретични задачи по астрономия. По време на следобедните занятия от 15:30 до 19 часа решават практическите задачи по астрономия. Изходните данни за тях трябва да се извлекат чрез построяване на графики, измервания и анализиране на астрономически обекти.

„Те наподобяват реалното научно изследване, което се провежда от астрономите“, посочва д-р Божурова.

След вечеря в рамките на час се провежда консултация и младежите имат възможност да задават допълнителни въпроси. За финал на интензивната програма от 21,30 до 23 часа има наблюдение. Учениците се учат как да се справят със задачи за разпознаване на съзвездия, да работят с телескоп и да го насочват към различни обекти. Запомнят разположенията на забележителни астрономически обекти като звездни купове, мъглявини и галактики.

„Целта ни е с всяка задача да разкриваме нова страна от физически явления и закономерности и децата да научават по нещо ново. Не иска-

Снимка НАОП – Варна

Най-добрите ни млади астрономи се готвят усилено за международните олимпиади

ме лагерът да бъде като спортна тренировка по решаване на задачи“, подчертава събеседничката ми.

Тя допълва, че медалите от състезанията не са най-важното. Самото класиране за престижните международни форуми също е награда. „С нашата работа не произвеждаме медали, а хора. За мен личностното израждане на децата е най-важно. Това, което правят, трябва да им доставя удоволствие“, категорична е д-р Ева Божурова.

По време на лагера се провежда подготовката на националния отбор за XVIII международна олимпиада по астрономия и астрофизика (IOAA), която ще се проведе от 11 до 21 август в Мумбай, Индия. Част от него са Лора Лукманова (Софийска математическа гимназия „Паисий Хилендарски“), Светослав Арабов (Математическа гимназия „Д-р Петър Берон“ – Варна), Петър Попов (ПМГ „Яне Сандански“ – Гоце Делчев), Атанас Радев (Езикова гимназия „Христо Ботев“ – Кърджали) и Елена Йорданова (МГ „Баба Тонка“ – Русе). Петимата млади астрономи са избрани след представянето им на националния кръг на олимпиадата по астрономия, който се провежда през май в Димитровград. Тогава младежите печелят първите пет места във възрастовата група XI – XII клас.

В последните дни на лагера – се провежда и подбортен кръг за определяне на окончателния състав на националния отбор за Младежката международна олимпиада по астро-

номия и астрофизика (IOAA-Jr), в която състезателите са от 14- до 16-годишна възраст. Надпреварата ще се проведе в края на октомври – началото на ноември 2025 г. в Пиатра Неамт, Румъния. Представянето на теоретичния, практическия и наблюдателния кръг по време на лагера във Варна носи правото на участие на форума на Цветелина Данева (IX клас, СМГ), Лев Беленкий (VIII клас, Математическа гимназия „Д-р Петър Берон“ – Варна), Виктор Кожухаров (VII клас, НПМГ „Акад. Любомир Чакалов“), Марина Маринова (VIII клас, МГ „Баба Тонка“ – Русе) и Огнян Добрев (МГ „Д-р Петър Берон“ – Варна).

В лагера участват и осем ученици от IX и X клас. За тяхната възрастова група няма международни състезания, но за да бъдат стимулирани и да не губят форма, те ще участват в международно онлайн състезание. В него ще се включат Максим Босилков (СМГ), Ярослав Басков (МГ „Д-р Петър Берон“ – Варна), Добромир Добрев (СМГ), Николай Маринков (МГ „Д-р Петър Берон“ – Варна), Мирослав Драганов (ПМГ „Акад. Никола Обрешков“ – Бургас) и Искрен Нинов (МГ „Гео Милев“ – Плевен).

„Всички талантиливи ученици от Варна, които ще представят страната ни на международните форуми, са подготвени в Народната астрономическа обсерватория и планетариум „Н. Коперник“ във Варна“, споделя с гордост още д-р Ева Божурова.

Снимка Личен архив

Я, колко хубави са хвърчилата

Снимка Клуб „Приятелите на морето“

Заниманията по плуване са сред най-любимите на децата

Розалина ДИМИТРОВА

Лятната ваканция е време за игри, свобода и море, но и възможност за истински учебни приключения. Във Варна децата доказват, че ученето не свършва с последния звънец, а може да продължи в гората, в музей, в спортния комплекс, на брега и дори в пещера. И тази година градът предлага богато разнообразие от образователни програми, творчески работилници, научни и спортни занимания, които превръщат ваканцията в незабравимо и смислено преживяване за хиляди деца.

В Учебния музей към Регионалния исторически музей – Варна, започнаха тематични ателиета за деца от 8 до 13 години, които ще продължат през целия месец. Малките откриватели се потапят в епохата на рицарите със „Средновековни забавления“, учат се да стрелят с лък и да играят игри, популярни преди векове. Предвидени са занимания по иконопис, уроци по грънчарство и изработка на антични лампи. Всичко това се случва под ръководството на експерти, които представят археологията, занаятите и ритуалите на древността по интересен начин.

Образователната програма „Лято в Галерията“, организирана от ГХГ „Борис Георгиев“ и Художествения музей „Георги Велчев“, развива визуалната култура и въображението на участниците. Сред акцентите е темата „Желание в буркан“, която дава възможност на децата да рисуват пейзажи и да впишат в тях свои послания. Заниманията „Хартиен килим“ и „Музеен детектив“ учат малчуганите да откриват вдъхновение в българските шевици. Всички материали са осигурени от галериите, а занятията се провеждат от вторник до петък след предварително записване.

Едно от най-новите и популярни предложения за деца е клубът за настолни игри „Стратегии и страници“ към Регионалната библиотека „Пенчо Славейков“.

В третата събота на всеки месец, от 15:00 до 17:00 часа, в читалня „Регионална история“ малки и по-големи любители на настолните игри се събират, за да се забавляват и състезават в приятелска атмосфера. Срещата на 19 юли е посветена на три от най-обичаните класики – „Монополи“, „Каркасон“ и „Катан“. Участниците ще имат възможност да градят улици и градове, да строят замъци и да заселват нови територии, докато развиват стратегическо мислене и работят в екип. Игрите са подходящи

Учебни приключения за децата на Варна

Образователни ателиета, изкуство, спорт и ментална гимнастика правят ваканцията незабравима

Снимка Клуб „Приятелите на морето“

Приятелите на морето от едноименния клуб започват деня с гимнастика на плажа

Снимка РБ „Пенчо Славейков“

„Ваканция в библиотеката“ всяко лято събира деца за игри, четене и творчески занимания

както за начинаещи, така и за опитни играчи, като винаги има помощници, които да въведат новодошлите в правилата. Входът е свободен, а възрастовата група е от 10 години нагоре.

„Стратегии и страници“ е част от програмата на библиотеката за популяризиране на четенето и медийната грамотност, реализирана с подкрепата на Министерството на културата. Тя е продължение на традицията „Ваканция в библиотеката“, която всяко лято събира децата за игри, четене и творчески занимания, стимулирайки въображението им.

Варна е сред малкото градове, които от години организират безплатни курсове по плуване за деца от 6 до 8 години. Програмата включва 12 занятия под ръководството на професионални инструктори в плавния комплекс „Приморски“. Единственият разход за родителите е 12 лева – такса за достъп до басейна за целия курс. Тренировките се провеждат в удобни за семействата часове между 8:00 и 21:00 ч., от понеделник до събота.

Друга възможност за лятно развитие на децата са курсовете по ментална аритмети-

ка, където се тренират памет, концентрация и логика чрез визуализиране на числата. Образователните центрове във Варна предлагат и програми по бързо и ефективно четене, в които учениците подобряват четивната си техника и се учат да разбират текст с лекота. Упражненията включват игри, подреждане на информация, логически задачи – всичко, което да направи четенето удоволствие, а ученето – по-лесно.

За малките ИТ ентусиасти летните курсове по програмиране предлагат въвеждане в света на

кодовете и дигиталното мислене. Програмите обхващат ученици от I до XII клас – от Scratch за най-малките до HTML, CSS и създаване на уебсайтове. Курсовете съчетават теория, практика и работа по реални проекти, с което развиват критическо мислене и умения за работа в екип.

Лятото е и сезон за истинско приключение. СК „Чудните скали“ предлага „Зелено приключенско училище“ за деца от 7 до 11 години – с катерене, ориентирание, езда, екологично образование и учене чрез преживяване. А за по-големите търсачи на силни усещания палатковият лагер „Изследовател“ край язовир „Цонево“ е истинско предизвикателство. Програмата включва водни походи с каяк, спускане с въже, нощни експедиции, уроци по оцеляване, наблюдение на птици и звезди, планинарство и още десетки активности.

Клуб „Приятелите на морето“ пък организира експедиции и занимания по проект „Море от възможности“, насочен към социалната ангажираност и превенция на насилието. Програмата се реализира с европейско съфинансиране.

Зелени училища предлагат ежедневни посещения на природни и културни забележителности – в Екопарка, конната база, Побитите камъни, Планетариума, Морската градина и др. Двуседмичните програми са насочени към деца от предучилищна и начална възраст и съчетават учене чрез игра, движение и екипна работа.

Различни частни образователни центрове организират летни модули по интензивен английски и други чужди езици, състезателна математика и STEM програми. Занятията са съобразени с различните възрастови групи. Предлагат се и едnodневни лагери с ролеви игри, които стимулират въображението и стратегическото мислене.

С многообразието от програми, ориентирани към развитие на таланти, умения и ценности, Варна доказва, че ваканцията не е просто почивка от училище – тя може да бъде време за израстване, открития, вдъхновение и най-вече за игри.

Четирима са тазгодишните носители на наградите на Министерството на образованието и науката „Св. Иван Рилски“. Традиционно те се присъждат на изявени директори на училища за високи постижения в професионалната дейност и принос в развитието на образователното дело.

Днес на гости при нас е Тодорка Русинова, директорът на ОУ „Светлина“ в село Тополица, община Айтос. Тя оглавява училището вече повече от 30 години. Като истински визионер и лидер, вярва, че големите промени започват с малки крачки.

Дуляна КОЧЕВА

Получаването на наградата „Св. Иван Рилски“ за мен беше едно от най-вълнуващите преживявания в живота. Приех го като висока оценка за дългогодишната ми работа“, споделя пред „Аз-буки“ директорът на ОУ „Светлина“ в село Тополица Тодорка Русинова. Признава, че вълнението ѝ преди всичко е провокирано и от това, че номинацията идва от страна на Регионалното управление на образованието – Бургас.

„Директор съм от 1993 г. и е много приятно да видиш, че си високо оценен. Изключително отдадена съм на работата си, затова и приех високоото отличие с трепет. Много е хубаво, когато си дал толкова много от себе си и след това получиш признание за труда си“, обяснява моята събеседничка. От баба си получава един от най-ценните житейски уроци, а именно, че човек никога не трябва да очаква нито благодарност, нито признание, но в същото време трябва да се стреми да дава най-доброто от себе си във всичко, с което се захване. Това и прави всеки ден. Но няма как да отречем, че за всеки е хубаво понякога да чуе „Браво!“. Особено когато е заслужено!

Русинова започва работа като начален учител в ОУ „Светлина“ през 1985 г. Прекривайки неговия праг, веднага го усеща като „своето място“. За знаков момент в живота си определя деня, в който се съгласява да се яви на конкурс за длъжността „директор“. Предложението получава изненадващо от тогавашния временно изпълняващ длъжността директор Тодор Тодоров. Очевидно, независимо от липсата на голям педагогически опит и житейски стаж, той вижда у тогава младия колега качества за ръководна длъжност.

„Бях млад учител, без управленски опит. Разполагах само с уменията, които бях натрупала от организациите, в които бях членувала като ученичка и студентка. И разбира се, не на последно място –

имах доверието на колегите и любовта на децата“,

спомня си тя. Така решава да се яви на конкурса, печели го и оглавява своето любимо училище.

„Бях лидер в ученическите и студентските си години. Така че не почувствах като нещо чуждо да поема отговорността и за училището. Макар новата роля да беше

изключително отговорна за мен“, обяснява Русинова. Преодолявайки първоначалните трудности, тя започва да се справя прекрасно с новата си длъжност, да гори още повече в професията си, която в този случай е по-добре да наречем призвание.

Защото

има хора, за които работата не е просто професия, а сбъдната мечта и призвание.

И за моята събеседничка педагогическата професия и директорската длъжност са точно такива. Вдъхновяват я детските усмивки и хората, с които работи.

Умението да мотивираш екипа си и да направиш работната среда привлекателна и място, на което сами да решат да посветят целия си професионален път, моята събеседничка определя като едно от най-ценните качества на всеки на ръководен пост. А за това доколко успява, говори фактът, че част от учителите, с които започва тогава работа, все още са част от училищния екип.

Всъщност, преди тя да поеме ръководството на школото в с. Тополица, то се управлява над 30 години от Марин Тенев, който създава уникален стил на училището. В онези години съпругът ѝ често се шегува с нея: „Нали знаеш с колко тежка задача се захващаш – Марин Тенев!“. А тя отговаря в същия тон:

„И Дора Русинова може да стане емблема!“. И така се и случва. За 40 години работа в ОУ „Светлина“ много неща се променят. А успехите се дължат на това, че Русинова никога не се отказва, винаги е готова да се бори, не обича да се връща назад и гледа напред към бъдещето, като се опитва да изпревари събитията.

Разговорът за първите години начело на школото връща спомените към трудните времена след промените от 1989 г. „Времето беше несигурно. Икономическата ни система беше доста крехка, социалните процеси – неустойчиви, а хората – объркани“, разказва тя. Време, което не е подходящото нито за големи промени, нито за носталгия по миналото.

„За мен беше най-трудно тогава да запазя неутралитет – без политически и лични пристрастия. Трябваше да вдъхвам сигурност на институцията и увереност на хората, с които работя“, споделя честно събеседничката ми. Но определя като най-предизвикателния момент икономическите несполуки, пред които се изправя.

„За малките училища бюджетите винаги са били много неустойчиви“, казва тя. Спомня си, че още когато се подготвя за изпита за директор, в програмата си залага цялостна нова визия. А как се прави това без финансова сигурност зад гърба?

„Сега, когато се връщам назад във времето, си давам сметка, че първите ми пет години като директор бяха най-трудни. Отне

ми много усилия да променя нагласите на хората – на колектива, на родителите. А сега предизвикателството е да продължа да държа кормилото в правилната посока“, казва тя.

Спомня си, че започвайки работа в ОУ „Светлина“, силно впечатление ѝ прави отровно зеленият цвят, в който са боядисани класните стаи и коридорите в сградата. Стените на места се белят. Обстановката е потискаща. Заедно с колегите си решават да започнат със собствени сили и средства малко по-малко да променят средата. И неусетно всички се научават как се шпаклова и боядисва, влизат в обувките на майсторите и хамалите и започват да преобразяват сградата. Научават се и всеки дефект да превръщат в ефект. Всяка дупка заживява нов живот като буква или цвете и така малко по-малко коридорите стават много пъстри и красиви. Разликата оттогава досега е огромна, но въпреки всичко Русинова определя своето училище като „различно, а не модерно“. „Харесвам сентенцията –

„С бавни крачки нещата се случват!“.

Така че по време на първите ми години начело на училището крачките определено бяха много ситни, но в правилната посока. Трудно ни беше да активираме общността да се включи в дей-

ностите на училището. Сега е по-лесно, защото голяма част от родителите на децата са наши бивши възпитаници и това много ни помага в работата“, посочва тя. През годините заедно с колегите си успяват да изградят отношение към училището, което е едно от разковничетата за успеха им.

„Винаги се обръщам към завършващите и напускащите училището ни, че могат по всяко време да се връщат при нас, където са техният дом и семейство. Където и да отидат, винаги ще носят частичка от времето, прекарано тук“, казва Русинова.

И наистина се гордее със своите възпитаници. Споделя, че често чува от колеги, че учениците, които са завършили при тях, се различават от останалите, защото имат изградено положително отношение към училищния живот. А това признание истински я радва.

Изключително щастлива е и от това, че зад гърба ѝ стоят хората от училищния екип. Те знаят, че нейните идеи винаги ще дадат добри резултати – с времето са го виждали безброй пъти.

„Училището ни наистина е много специално. И причината не е само в това, че аз работя тук повече от 40 години, но и в това, че името му е различно, хората са различни, дори заобикалящата ни природа е различна. Още първия ден го усетих като мястото, на което искам да прекарам целия си живот“, завършва директорката на ОУ „Светлина“ в с. Тополица.

Снимка Олег Попов

Тодорка Русинова със заместник-министъра на образованието и науката Емилия Лазарова при връчване на наградата

Да гържиш кормилото в правилната посока

Директорът на ОУ „Светлина“ в с. Тополица Тодорка Русинова разказва за трудните решения, малките крачки и големите победи

Научи се да побеждаваш

Ключът е в индивидуализирания подход, вярват в СУ „Трайко Симеонов“ – Шумен

СУ „Трайко Симеонов“ – Шумен, е носител на Първа национална награда за приобщаващо образование за 2025 г. в категория „Приобщаващо училище“. Ключът за успешно приобщаване е в индивидуализирания подход към всяко дете, убедени са педагозите. Важни за успеха са и няколко основни фактора – ранна идентификация и оценка; обучени и мотивирани специалисти; подкрепяща среда. Атмосферата в класната стая и училището трябва да бъде приобщаваща, толерантна и насърчаваща; важно е всички ученици да разбират и приемат различията; екипната работа между специалистите, учителите и родителите.

Едно от нещата, с които най-много се гордеят в училището, е центърът „Приобщаваме, прегради ме“. В него има солна стая, стая за сензорна интеграция, пространства за интензивна допълнителна подкрепа, стая „Без агресия за сигурна образователна среда“ и пространство за интензивна работа с родителите.

Зина СОКОЛОВА

Председател на Средно училище „Трайко Симеонов“ в Шумен е може би най-тъжното на света. То дори не е на кръстопът, а в края на задънена улица със знак „Дотук“. С опасна за здравето и живота материална база, неремонтирана близо четвърт век – пропадащи тавани; изронена мазилка; чупещи се от най-лекия порив на въздуха прозорци с изметната единична дървена дограма, уплътнена с вестници; изкъртени врати; течач покрив; вечно запушени и преливащи санитарни възли; занемарено, обрасло с храсти дворно пространство и разбита ограда.

Това разказва директорката на училището Галина Сакарова. По това време много ученици отказват да посещават редовно часовете, и са подкрепяни напълно от родителите си, за които ценност е не образованието, а трудовата заетост на децата им. Училището е с най-ниските образователни резултати в областта и най-висок процент неизвинени отсъствия. Обезверени педагогически специалисти активно търсят работа в други институции.

Към всичко това може да се добави, че образователната институция е поставена пред финансов колапс – с неразплатени трудови възнаграждения на служителите от предходна бюджетна година и допълнителни близо 25% от бюджета, дължими за неразплатени задължения към доставчици.

В училището са записани и над 90% ученици от ромски произход. „Категоричният отказ на родителите децата им да бъдат насочени към други училища, и заявеното решение, че по-скоро ще емигрират, е единствената причина Общинският съвет – Шумен, да не облеche в официален акт обявеното в местните медии становище на общинската администрация, че училището няма бъдеще – припомня си Галина Сакарова. – В

такава фактическа обстановка поех управлението на непознатото за мен училище като лична кауза и на инак, че

„няма начин да няма начин.“

Седем години по-късно СУ „Трайко Симеонов“ е стандарт за качество на образователната среда. Най-честият въпрос на чуждестранните гости е: „Това е частно училище, нали?“ или учудването: „Но и в София няма такова училище!“.

Постигнатите образователни резултати (4-то място в общината на НВО в VII клас и водещи позиции на държавните зрелостни изпити – философски цикъл и география и икономика), са резултат не само на драстично намаления брой неизвинени отсъствия. За тези резултати допринасят възврънатото доверие на обществеността, промененият ученически състав (под 50% ромски деца); удовлетворени педагогически специалисти (с най-високото трудово възнаграждение в

областта и ежегодно повишаване на квалификацията); активността на образователните медиатори. Всичко това е

проекция на устойчиви политики на училищния екип.

„Пристрастяването към средното може да убие възможността да превърнете мечтите си в реалност“, твърди Грант Кардон, автор на бестселъра на „Ню Йорк Таймс“ – „Ако не си първи, си последен“. Затова и мечтаехме не просто за добра, а за най-добрата съвременна образователна среда за нашите ученици, които да придобият устойчиви знания и самочувствие за своето представяне – подчертава Сакарова. – Среда, която да респектира родители и ученици. Среда, с която не просто да привлечем и задържим, а да ги убедим да припознаят училището като тяхното място за изява, за мечти, за събдяване, за стойностно утре. Нямахме как да постигнем това сами. Трябваша ни приятели, съмишленици, поддръжници. Затова и първите години слоган на училището не само в спортните прояви и извънкласни дейности е „Присъедини приятел“. И не спряхме да търсим – в държавни и общински институции, неправителствени и културни организации, фирми и дружества, обществени личности. Заредиха се проява след проява на учениците ни, с които убеждавахме нашите приятели, че си струва да заложат на нас.

Техните „земни ангели“ от ЦМЕТ „Амалипе“, както ги наричат, не само вярват в тях и ги

подкрепят с добри практики, но и заедно съпреживяват трудните пътеки на десегрегация на вторично сегрегираният училище. Екипът на „Амалипе“ и лично Деян Колев и Теодора Крумова се отзовават винаги, независимо от деня и часа, вдъхват кураж и самочувствие на учениците и родителите, инициират нови образователни подходи. Подпомагат и стимулират изявата на всеки от училищната общност.

След всяка „Лидерска академия“ лавинообразно се умножават инициативите на Ученическия парламент, създаден по инициатива на Центъра. Родителският актив участва в много спорове и дебати, предлага и нови дейности. В почивните и празничните дни

родителите са и най-ревностните пазители на базата

в дворните пространства. Наред с образователните дейности, ученици, образователни медиатори и родители реализират и дарителски акции за семейства, в които възрастните са останали без работа. За да подпомогнат устойчивия модел на интеграция, отново по инициатива на „Амалипе“, в образователната институция работят трима медиатори.

През 2019 г. с активната подкрепа на Община Шумен и на кмета Любомир Христов е завършен проект за основен ремонт на училището по ОП „Региони в растеж“ за близо 5 000 000 лв., дофинансиран и от общинския бюджет с близо 400 хил.лв. Модернизираният на построената през 1987 г. четириетажна

училищна сграда, разположена в четири крила на 17 дка дворно пространство, е допълнено с ергономично обзавеждане и актуално техническо оборудване. Днес тя разполага с близо 50 просторни кабинети с хранилища, два физкультурни салона, актова зала и кинозал, столова и кухня, фойейта, гаражи, бомбоубежища.

Всяка година, не по-малко от 250 000 лв. от училищния бюджет и от проекти се

инвестират в оборудване и обзавеждане.

Училището разполага с модерни кабинети по природни науки – с ток и вода до всяко работно място, STEM център, три кабинета по технологии и предприемачество, фитнес-център, съвременни спортни съоръжения, огромно библиотечно-информационно пространство с обособени зони, външен стрийт фитнес. Коридорите са с обособени зони – за чай, спорт, почивка, четене, конструктивни игри. Има салон за танци, площадки по БДП, езиков кабинет, ресурсен кабинет и кабинети на психолози и логопеди. Изграден е външен асансдор;

По инициатива на Ученическия съвет непрофилираното обучение в гимназиален етап е заменено с профил „Физическо възпитание и спорт“. Две години по-късно, отново по инициатива на родители и ученици, след проучване на нуждите и спецификата на трудовия пазар в областта, се разкрива обучение с най-високата професионална квалификация в професия „Помощник-инструктор в спортно-туристическата дейност“ с гарантирана професионална реализация. Учениците могат да получат и втора професия по договорни отношения с Търговско промишлената палата – Шумен.

Над двадесет проекта реализира годишно училищната общност. Близо 1/3 от специалистите в училището са назначени по различни проекти и програми. На всички ученици се предоставят допълнителни образователни услуги по проектни дейности, съобразени с индивидуалните потребности. Работят и 11 клуба за занимания по интереси с външни специалисти.

Повишените образователни резултати не са единственият критерий за качеството и работата на училищната общност. Възпитаниците на училището са не само първенци на общинските културни прояви и спортни първенства, но и представят общината в международни прояви, класирани от международно жури. Всяко дете е индивидуално подкрепяно и подпомагано. Всяко дете е герой, който търси, мечтае, открива и трябва да победи и себе си, и традиционните напласи на общността, и стереотипите на обществото.

„Началото на края“ на вторичната сегрегация на една образователна институция не е самотно занимание. В него трябва да участват всички – институции, неправителствени организации, общественост и родители – казва Галина Сакарова. – Сигурна съм, че вече никой не се чуди защо децата „Научи се да побеждаваш!“ е на фасадата на нашето училище. Ние сме училище на победители!“

Снимки СУ „Трайко Симеонов“ – Шумен

Спортните игри на открито са сред любимите занимания на учениците

Бъдещи изследователи по време на научен експеримент

Галина Сакарова, директор

Награди за ученик и клас на годината в Кюстендил

Северина ДИМИТРОВА

На специална церемония в Младежкия център – Кюстендил, бяха отличени победителите в конкурсите „Ученик на годината“ и „Клас на годината“ за учебната 2024/2025 година. Кметът на общината инж. Огнян Атанасов награди победителите. Той благодари за инициативата на Местната комисия за борба срещу противообществените прояви на малолетните и непълнолетните при Общината, която за втора година поред организира конкурса. „Благодаря преди всичко на учениците. Те са нашите посланици сред техните съученици и ще предават добрия пример, защото на тях подражават по-малките“, заяви инж. Атанасов.

Той подчерта, че усилията и успехите действат вдъхновяващо и дисциплиниращо – намаляват агресията и насилието в училище, както и безпричинните отсъствия от клас.

Конкурсът „Ученик на годината“ се организира за втора поредна година, а „Клас на годината“ – за пета поредна година, от Местната комисия за борба срещу противообществените прояви. Целта на конкурса е да бъдат стимулирани ученици и цели класове с висок успех, без наложени санкции и/или наказания, показали активност, учебни постижения, качества и завоювани успехи в извънкласни дейности, проекти и състезания.

Отличените ученици в прогимназиален етап на образование са: Яница Емилова Георгиева от ОУ „Св. св. Кирил и Методий“; Кристина Мирослава Маринова от ОУ „Проф. Марин Дринов“; Наташа Мартинова Янева от ОУ „Иван Вазов“; Стефания Слав Стефанова от ОУ „Св. Паисий Хилендарски“; Симона Светославова Тасева от ПМГ „Проф. Емануил Иванов“ от СУ „Васил Левски“.

Отличените в категория „Ученик на учебната 2024/2025 година в гимназиален етап на образование“ са: Калоян Даниелов Канев от ЕГ „Д-р Петър Берон“, Божидара Бисерова Златкова от ПГИМ „Йордан Захариев“, Йоана Светославова Борисова от ПМГ „Проф. Емануил Иванов“, Иван Иванов от СУ „Васил Левски“, Николай Кирилов Кирилов от ПГТ „Н. Й. Вапцаров“, Данаила Надеждова Янкова от ПГЛП „Вл. Димитров-Майстора“.

Отличените ученици освен грамота от кмета на Кюстендил получиха и ваучери на обща стойност 100 лева – 50 лева от книжарници „Хеликон“ и 50 лева от „Офис 1“.

Победител в конкурса „Клас на годината 2024/2025 г.“ – прогимназиален етап на образование, са учениците от V^A клас на ОУ „Св. Паисий Хилендарски“ – Кюстендил, с класен ръководител Полина Иванова и директор на училището Венцеслав Механджийски.

Победител в конкурса „Клас на годината 2024/2025 г.“ – гимназиален етап на образование, са учениците от VIII^A клас на ПМГ „Проф. Емануил Иванов“ – Кюстендил, с класен ръководител Галина Горчева и директор на училището Жасмина Мицова-Средова.

Отличените класове освен плакет получават и награда в размер на 1000 лева, която да използват по своя преценка за целия клас – екскурзия и/или друго мероприятие или инициатива.

Снимка Община Кюстендил

Снимка Yale Club of Bulgaria

Осемте младежи, получили наградата „Книга на Йейл“, Ава е четвъртата от ляво надясно

Ава като птица, сила и воля

Гимназистка от ПМГ „Яне Сандански“ в Гоце Делчев е сред осемте, получили наградата „Книга на Йейл“

Петя НИКОЛОВА

Според вас дали е добра идея да се напише тази статия така, че да мотивира и други ученици да се занимават с клубове? Въпроса ми задава Ава Шенгова. Момичето, което печели награда от тазгодишния конкурс Yale Book Award на Българския клуб на завършилите престижния американски университет „Йейл“. Тя е ученичка в XI клас на ПМГ „Яне Сандански“ в Гоце Делчев и една от осемте наградени.

В разговора ни споделя също, че много обича дебатите, защото позволяват на човек да си изгради позиция и да не се поддава на това, което чува от останалите. „Дори когато родител спомене своя гледна точка, детето да има свободата да изрази собственото си мнение и да не се доверява на 100 % на това, което майката или бащата му казват“, уточнява тя.

Ава Шенгова е амбициозна млада дама. Преподавателката ѝ по английски Елица Зойкова я определя като човек, който ясно знае какво иска да постигне, и е изключително отдаден.

„Рядко съм виждала такава отдаленост! Концентрираш се в едно нещо и каквото трябва да дадеш, което в много случаи никак не е малко, го даваш“, обяснява учителката.

Чрез Елка Божикова, директор на ПМГ „Яне Сандански“, се свързахме с момичето от Гоце Делчев, за да разкажем за успеха и пътя, по който смело върви, за наградата – „Книга на Йейл“, но и да получим още заряд. И да го предадем нататък, както пожела самата тя. Да се запали искрата за личностно развитие и у други нейни връстници. И дори да се срещнат на живо с нея в клубовете. А честно казано, Ава присъства в неколко от тях.

В родния Гоце Делчев се е ангажирала активно с „Интеракт клуб“, програмата на „Ротари Интернешънъл“ за младежи от 12- до 18-годишна възраст, който отскоро сама ръководи. Лидер е на „Клуб за дебати“ към Асоциацията за дебати в България, откъдето всъщност тръгва и пътят ѝ, извел я до наградата „Книга на Йейл“. Има специален сантимент и към Младежката организация на Българския Червен кръст, както и активно участие в Ученическият съвет на училището си, в благотворителни дейности, организирани и извън гимназията.

В есето, чрез което представя себе си като личност при кандидатстването за наградата, Ава пише: „Имам страст към всичко, което заобикаля хората и тяхната сложна природа, поради което

Ава Шенгова

дълбоко ценя социалната служба и взаимодействията между хората. Най-успешните ми проекти са съсредоточени около благотворителност, образование на младежи, опазване на околната среда и създаване на вълнуващи възможности за отпочиване – всеки от тях действа като катализатор за смислено въздействие върху човешкия живот.“

Само дни след като получава наградата, ученичката споделя пред „Аз-буки“, че от Българския клуб на завършилите Университета „Йейл“ именно по есетата на кандидатстващите се ръководят в избора на книга. „Моят се казва „Господарят и неговият емисар“ („The Master and His Emissary“, Iain McGilchrist) – уточнява Ава. – Става въпрос за дейността на двете полукълба на мозъка и смятам, че е много подходяща за мен.“

На официална церемония Yale Club of Bulgaria на 20 юни връчват книгите на 8 от кандидатствалите участници. Сред тях са представители на Американския колеж в София, ГПЧЕ „Ромен Ролан“ – Стара Загора, Националната Априловска гимназия в Габрово, Първа езикова гимназия – Варна, програмата ABLE Mentor, „СофтУни Будител“ и ПМГ „Яне Сандански“ – Гоце Делчев.

Организаторите съобщават, че са имали рекорден брой номинирани от цялата страна, което ги е изправило пред труден избор, но същевременно им е донесло удоволствие от предизвикания интерес.

„Не знам дали хората си дават сметка колко престижна е тази награда и че тя не идва като подарък, а е признание за изключително големия труд – казва преподавателката на Ава по английски старши учител Елица Зойкова. – Тя е много целенасочена и упорита и наистина е положила много, много труд. Радвам се, че при нас има и други млади хора като нея. Искам да се похваля, защото нашето училище е много добро.“

Според Зойкова участието и класирането на престижно място в състезанието по дебати на фондация „БЕСТ“ дава

бонус точки на Ава за получаването на наградата.

„Тя се включва от много години в състезания за дебати на английски език. Има опит и сериозна обиграност – разказва Зойкова. – Придружавала съм учениците на тези състезания, присъствала съм на дебатите, които се водят доста ожесточено и действително има висока конкуренция. Там се сблъскаш с хора, които са на и над твоето ниво, и в един момент се стремиш да ставаш все по-добър и по-добър. В началото Ава пристъпваше плахо в дебатите, но постепенно пред очите ми израсна като дебатор и придоби увереност. А това е важно и полезно качество.“

Самата Ава казва, че за нея говоримият език е една от най-великите форми на себеизразяване и затова е активен лидер на Клуба по дебати в Гоце Делчев, където учениците се обучават и се състезават на национално и международно ниво. Споделя, че нейният вдъхновител е бивш ученик от гимназията – Мартин Христов, който печели наградата „Книга на Йейл“ преди две години, а сега е студент в американски университет.

„Той беше част от националния отбор по дебати и търсеше съотборници, с които да ходи на състезания. Така се запознахме. Мартин ми помогна да навляза в дебатите още в IX клас. Най-важното за тях е, че включват всякакви дисциплини, необходима е обща култура, за да развиваш аргументите си, както и да говориш добре английски“, споделя ученичката.

Можем да кажем със сигурност, че в момента Ава е заела мястото на Мартин и също търси съотборници. Търси и компания за останалите клубове в Гоце Делчев. Исква да има повече ученици, които да ги посещават, защото е убедена, че това ще им помогне да развият много качества. И същевременно да се забавляват, да осмислят по интересен начин всекидневието си.

Като наследник на фелдшер – дядо ѝ, който все още практикува, Ава се е насочила към медицината. Още отсега учи усърдно химия и биология, макар че не е категорично решила дали ще продължи обучението си в България, или в чужбина. Питаме я и получава ли подкрепа от родителите си.

„Да, тяхната цел винаги е била да ми осигурят условия, за да мога да надграждам това, което те са започнали, да се развивам и да имам възможност да уча където преценя, без да се притеснявам“, отговаря Ава.

Момичето, чиито мечти я носят като птица на крилете си. Самото ѝ име е такова. Може да означава птица, но и сила, воля.

Сръчни и умели в природата

Рекорден брой участници се включват тази година в надпреварата за купа „Кристален еделвайс“

Представителите на сдружение „Туристическо дружество „Бачо Киро“, Дряново, за втора поредна година печелят комплексното класиране и купа „Кристален еделвайс“ от едноименния Национален преглед на спортно-туристическите умения и сръчности. Техни подгласници са отборите на СУ „Христо Ботев“, Враца, и на Юношеския туристически клуб при ТД „Сърнена гора“, Стара Загора.

Прегледът се провежда традиционно в района на яз. „Копринка“ край Казанлък. Организатор на събитието е Българският туристически съюз със съорганизатор ТД „Орлово гнездо“, Казанлък. Проявата е част от Националния спортен календар на МОН.

Тази година в надпреварата се включват рекорден брой участници – 434 от 21 отбора, събличава от Българския туристически съюз. Събитието е открито от изпълнителния секретар на БТС Лъчезар Лазаров.

Най-добре с издигането на палатка в групата V – VII клас се справя отборът на СТД „Бачо Киро“, Дряново, следван от представителите на СУ „Христо Ботев“, Враца, и на СУ „Св. св. Кирил и Методий“, с. Черник, Дулово. В групата VIII – XII клас печели тимът на ЮТК при ТД „Сърнена гора“, Стара Загора, пред ПГТ „Пенчо Семов“, Габрово, и ТД „Сребрен“, Кнежа.

В устройването на бивак/лагер първо място печелят също представителите на СТД „Бачо Киро“, Дряново. Техни подгласници са отборите на ОУ „Христо Ботев“, с. Енина, Казанлък, и на ЮТК при ТД „Сърнена гора“, Стара Загора.

В тегленето на въже в групата V – VII клас първи е тимът на СУ „Христо Ботев“ – Враца, следван от съставите на СУ „Св. св. Кирил и Методий“, с. Черник, Дулово, и ОУ „Христо Ботев“, с. Енина. При големите побеждава отборът на СТД „Незабравка“, Велико Търново, пред СТД „Бачо Киро“, Дряново, и ЮТК при ТД „Сърнена гора“ – Стара Загора.

В надпреварата по народна топка в първата група начело е отборът на 1. ОУ

Снимка БТС

Състезанията са изпълнени с емоции

„Св. Климент Охридски“, Пазарджик, а втори и трети са тимове на СТД „Бачо Киро“, Дряново, и на ОУ „П.Р. Славейков“, Велико Търново. При големите първо е СУ „Васил Левски“ – Крумовград, следвано от Хуманитарната гимназия „Св. св. Кирил и Методий“, Пловдив, и ПГТ „Пенчо Семов“, Габрово.

Оспорвани стартове предлага и състезанието по майсторско управление на велосипед. При момчетата в първа група победител е Айля Байрамолиева (ТД „Чудни скали“, Айтос) пред Тиана Благоева (СУ „Христо Ботев“, Враца) и Габриела Йорданова (СТД „Бачо Киро“, Дряново). Във втора група печели Християна Пенчева (СТД „Бачо Киро“, Дряново) с подгласници Християна Аладжова (ТД „Сребрен“, Кнежа) и Сияна Ганчева (ХГ „Св. св. Кирил и Методий“, Пловдив).

При момчетата в групата V – VII клас първи е Мирослав Петков (ОУ „Христо Ботев“, с. Енина, Казанлък), следван от Калоян Димитров (СУ „Христо Ботев“, Враца) и Петър Петков (ОУ „П.Р. Славейков“, Велико Търново). В групата VIII – XII клас първите трима са Михаил Каров (СТД „Незабравка“, Велико Търново), Денислав Коев (СТД „Бачо Киро“, Дряново) и Никола Жеков (ТД „Сърнена гора“, Ст. Загора).

В стрелбата с лък при момчетата в първа група печели Невена Хаджизлатева

(ТД „Чудни скали“, Айтос). Втора и трета са Нилейн Шефкет (СУ „Св. св. Кирил и Методий“, с. Черник, Дулово) и Тиана Благоева (СУ „Христо Ботев“, Враца). В горната група първите три места заемат Габриела Аврамова (ТД „Чирпанска кама“, Чирпан), Беатрис Владимирова (СУ „Никола Войводов“, Враца) и Александрина Дешкова (ПМГ „Иван Вазов“, Димитровград).

При момчетата в групата V – VII клас печели Александър Зарков (СУ „Христо Ботев“, Враца) пред Кристиан Гергов (1. ОУ „Св. Климент Охридски“, Пазарджик) и Иван Колев (СТД „Бачо Киро“, Дряново). В групата VIII – XII клас призьорите са Валери Тотев (ТД „Сърнена гора“, Стара Загора), Владислав Недялков (СТД „Бачо Киро“, Дряново) и Мартин Николов (ПМГ „Иван Вазов“, Димитровград).

Викторината „Познавам ли моята България“ е спечелена от представителите на Хуманитарната гимназия „Св. св. Кирил и Методий“ в Пловдив. Техни подгласници са съставите на ППМГ „Акад. Иван Ценов“ във Враца и на СТД „Незабравка“, Велико Търново.

Всички отбори участват със свои представители и в прегледа на художествената самодейност. А по традиция състезанията завършват с дискотека, народни хора и спортни игри. **АЗБУК**

Киноразкази с послания

Лентата „Избор“ на ученици от клуб „Кинотворци“ към 2. СУ „Проф. Никола Маринов“ в Търговище са носителите на приза за най-добър филм в IV национален конкурс за късометражно игрално кино „Ученически кинофест 2025“. Негови организатори са ЦПЛР – Стара Загора, и Международният младежки център в града с подкрепата на местната община.

Проявата е част от Националния календар на МОН за изяви по интереси на децата и учениците.

Тази година темата „Граници“ провокира въображението и таланта на участниците на възраст от 14 и 19 години. Те разполагат с три месеца за създаването на своите филмови проекти с продължителност до 6 минути. В рамките на официалното откриване са представени 10 филма, оценявани както от официално жури от професионалисти, така и от ученици. Класирането е в седем категории, като са присъдени основна награда от журито и поощрителен приз от младежкия вот.

Отличieto за най-добър режисьор получава Теодора Милева за филма „Шулд“ („Вина“) – продукция на ArtPath Studios от София. Поощрителната награда отива при Росен Бачев за „Покана за танц“, продукция на киношкола „Братя Люмиер“ към ЦПЛР – ОДК, Варна.

Призът „Най-добър сценарий“ е присъден на Карина Обретенова и Симона Маринова от екипа на филма „Път от история“, създаден от ученици от Театрално ателие „Аз съм българче“ – Варна. Поощрителната награда е за Теодора Милева за филма „Неда“, създаден от ученици от ArtPath Studios – София.

За най-добро операторско майсторство е отличен Кристиан Тенев за работата му по лентата „Избор“. Поощрителна награда получават Ния Ставрева, Яна Димитрова и Тимур Олянишен за работата си по „Път от история“.

Наградата за най-добра женска роля е връчена на Дарина Скобелева за изпълнението ѝ в „Тебешир“ на екипа The Professional Amateurs. Поощрение получава Галена Георгиева за ролята си в „Избор“. **Призът „Най-добра мъжка роля“** отива при Дариан Генков за представянето му в „Покана за танц“.

За най-добре представил се филм или индивидуален участник от Стара Загора е отличен „Без граници за музиката“ с ръководител Доминика Грозева. Поощрителната награда е за „Тебешир“.

За първи път тази година е присъдено и специално отличие от катедра „Телевизионно, театрално и киноизкуство“ към Факултета по изкуства на Югозападния университет „Неофит Рилски“. Негов носител е филмът „Път от история“, създаден от Театрално ателие „Аз съм българче“ – Варна. А наградата се приема за успешен приемен изпит и нейните носители получават и правото да се запишат в избрана специалност в Катедрата.

Призьорите в Конкурса са наградени на официална церемония в залата на Регионалната библиотека „Захарий Княжески“ в Стара Загора. **АЗБУК**

Безкрайният свят на словото

Вълнуващи творби изпращат 186 млади творци за XIX национален литературен конкурс за авторски текстове на английски и немски език „Този безкраен свят“. Организатор на единствената надпревара конкурс, насочваща ученици от страната и от българската диаспора към творчество на два от най-широко разпространените езици в Европа, е Първа езикова гимназия – Варна, с директор Ангел Митев. Провежда се в памет на преподавателите в гимназията Красимира Попова и Йордан Йорданов.

Конкурсът се организира с подкрепата на МОН, Община Варна и фондация „Българска памет“. Наградният фонд от 2200 лв. е осигурен и с помощта на сдружение „Училищно настоятелство“ към Първа езикова гимназия – Варна.

Тази година темата, по която творят участниците, е „Глас“.

Творбите на английски език са оценени от комисия в състав Павла Иванова и Сиана Шивачева.

Първа награда (300 лв.) е присъдена на Красимира Йосифова (IX клас, ЕГ „Пловдив“, Пловдив). Втора награда (200 лв.) печели Ерика Гилова (XI клас, ПДТГ „Димитър Хадживасилев“, Свищов). Трета награда (150 лв.) получава Мартина Иванова (XII клас, СУ „Димчо Дебелянов“, Варна).

Трима участници получават поощрителни награди (50 лв.) – Дуйгу Сафет (IX клас, СУ „Н.И. Вапцаров“, Айтос), Рафаил-Исаак Пирлилис (X клас, ЕГ „Акад. Людмил Стоянов“, Благоевград) и Мария Дръндарова (XI клас, 44. СУ „Неофит Бозвели“, София).

Снимка Първа езикова гимназия – Варна

Произведенията на немски език са оценени от Дарина Гаджева и Павлина Стоянова. Носител на първа награда (300 лв.) е Виктория Георгиева (XII клас, ПЕГ, Варна). Втора награда (200 лв.) печели Ефе Исмаилов (X клас, ПГ по техника и строителство „М.В. Ломоносов“, Добрич), а третата (150 лв.) отива при Георги Дичков (XI клас, ЕГ „Христо Ботев“, Кърджали).

Приза на фондация „Българска памет“ (500 лв.) получава Виан Кисюва (XI клас, ПЕГ „Проф. д-р Асен Златаров“, Велико Търново). Наградата на Сдружение „Училищно настоятелство“ на Първа езикова гимназия (200 лв.) заслужава Михаела Стаменова (XII клас, Първа езикова гимназия, Варна).

Лауреатите в Конкурса получават в средата на юни своите награди на церемония в актовата зала на Първа езикова гимназия – Варна. **АЗБУК**

Снимка Община Стара Загора

Тракийският с факултет „Дигитални и зелени технологии“

Проф. Мирослав Карабалиев от Медицинския факултет е новият ректор на Тракийския университет в Стара Загора. Той ще довърши настоящия ректорски мандат до 2027 г. До избора се стигна, след като досегашният ректор проф. Добри Янков обяви, че освобождава поста поради навършването на 65-годишна възраст.

Тракийският университет – Стара Загора, ще открие факултет „Дигитални и зелени технологии“. Това предвижда проект на постановление на Министерския съвет за предложение до Народното събрание за създаване на новата структура във висшето училище.

За положителната оценка за откриване на новия факултет в Стара Загора съобщи от страна на Акредитационния съвет на Националната агенция за оценяване и акредитация и председателят на НАОА проф. Елиза Стефанова в интервю за „Аз-буки“.

Предвижда се първоначално във факултета да се провежда обучение в редовна и задочна форма за придобиване на образователно-квалификационни степени „Бакалавър“ и „Магистър“ в две професионални направления – „Информатика и компютърни науки“ и „Енергетика“. Бъдещите студенти ще могат да избират между следните действащи и нови специалности „Софтуерно инженерство“, „Информационни технологии“, „Киберсигурност и електронно управление“, „Устойчива и зелена енергетика“, „Топлоенергийни и екологични технологии и системи“, „Умни и зелени енергийни системи“, „Енергопреобразуващи технологии и системи“.

В структурата на факултета се предлагат три първични звена, които ще организират обучението по предлаганите специалности – катедра „Софтуерно инженерство“, катедра „Киберсигурност“ и катедра „Зелени технологии“. В тях ще бъдат назначени 22-ма преподаватели на основен трудов договор във висшето училище. Те ще бъдат с необходимия профил и квалификация за осигуряване на качествено обучение. Хабилитираните преподаватели ще провеждат не по-малко от 75 на сто от лекционните курсове по учебни планове на отделните специалности.

Тракийският университет разполага с необходимите материално-технически и информационни ресурси за обучение и подкрепа на студентите, което отговаря на базовите изисквания за обучение на студенти и докторанти от новия факултет „Дигитални и зелени технологии“, става ясно от мотивите към проекта.

Мотивите на висшето училище за откриването на нов факултет „Дигитални и зелени технологии“ са свързани с острата нужда на националния и регионалния пазар на труда от специалисти по информационни технологии и специалисти по зелени технологии в контекста на глобалната политика за дигитализация на бизнеса и въвеждането на чисти технологии. Друг мотив е да бъдат структурно обособени натрупаният потенциал и постигнатите до момента резултати в учебната и научноизследователската работа в направленията „Информатика и компютърни науки“ и „Енергетика“, като по този начин се създадат условия за повишаване качеството на обучението. От друга страна, желанието на Тракийския университет да разкрие нов факултет, се дължи на устойчивия интерес към обучение на студенти в двете направления както от страна на студентите, така и от страна на местния бизнес, общинската и областната управа и неправителствените организации. **Аз-буки**

Студентски игри през август в Китен

Националното представителство на студентските съвети организира 23-тото издание на Националните летни студентски игри „Летен университет“. Те ще се състоят от 24 до 31 август в Китен, съобщават от НПСС.

„Летен университет“ е проект на Националното представителство на студентските съвети, започнал като „Национални студентски игри“ през 2002 г. в Кранево. През 2009 г. инициативата приема наименованието Национални летни студентски игри „Летен университет“. Ос-

новната ѝ цел е да създаде условия за изграждане на активен диалог между студентските общности на висшите училища чрез участието им в обучения, семинари, спортни и кул-

турни събития.

В Китен студентите ще имат възможност да участват в масови спортни мероприятия, както и в различни академични и творчески семинари, обучения за ра-

бота в екип, състезания по знания, както и мероприятия с развлекателен характер. Право на участие имат всички студенти от висшите училища в България, отбелязват организаторите. А срокът за подаване на заявки за участие е до 27 юли.

„Чрез провеждането на „Летен университет“ ние, от Националното представителство на студентските съвети, целим да създадем предпоставки за активна социално-образователна отговорност и развиване на масовия спорт сред студентите“, коментират от НПСС. **Аз-буки**

10 100 кандидатите в Софийския университет

За поредна година най-предпочитаните специалности са „Право“ и „Психология“

Специалност „Право“ за поредна година е най-предпочитаната сред кандидат-студентите на Софийския университет „Св. Климент Охридски“. Запазват се и втората и третата позиция – „Психология“ и „Международни отношения“, става ясно при обявяване на първия етап от класирането.

На следващите места кандидатите са поставили специалностите „Връзки с обществеността“, „Бизнес администрация“, „Комуникационен мениджмънт“, „Английска филология“, „Международна търговия и инвестиции“, „Икономика и финанси“ и „Предучилищна и начална училищна педагогика“.

От челната десетка тази година отпадат специалностите „Журналистика“, „Софтуерно инженерство“, „Право“ (платена форма на обучение), „Компютърни науки“ и „Българска филология“.

Общо 10 100 са кандидатите, подали документи за прием в най-старото висше училище. 6183 от тях са приети на първия етап на класирането в редовна и задочна форма на обучение, държавна поръчка и платена форма на обучение. След първото класиране са приети 29 лауреати и 35 първенци на национални олимпиади и състезания,

съобщават от Софийския университет.

От 11 до 18 юли 2025 г. включително класираните от първия етап кандидати имат няколко възможности. Първо, да се запишат в специалността, в която са класирани, като не участват в следващия етап. Класираните по първа желана специалност в държавна поръчка кандидати трябва да се запишат на този етап от класирането, без право на потвърждаване или изчакване края на класирането. Класираните в платена форма на обучение кандидати могат да потвърдят, като депозират диплома-оригинал за средно образование и попълнят декларация за участие в следващия етап на класиране.

Класираните по второ, трето и т.н. желание кандидати могат да се запишат в специалността, за която са класирани от този етап, или да заявят желание за участие в следващото класиране, като депозират диплома-оригинал за средно образование и попълнят декларация за участие в следващия етап на класиране за по-предна желана специалност.

И второ, класирани от първия етап на класирането кандидати, които не се запишат в специалността, в която са класирани, или не потвърдят желанието си за по-нататъшно участие в следващото класиране, отпадат и губят придобитите студентски права. Незаетите от тях места се попълват на

следващото класиране.

Некласираните от този етап кандидати не подават декларация за участие в класирането и не депозират диплома за средно образование, тъй като участват автоматично в следващия етап на класирането.

Записването се извършва в отдел „Студенти“ на факултета, в който кандидатите са приети. Всички необходими документи за записване трябва да бъдат попълнени предварително. Закупува се единствено студентска книжка от книжарниците на Университета в сградите на Ректората, Факултета по науки за образованието и изкуствата и от щандовете на Университетското издателство, както и от обособените за целта места във Факултета по химия и фармация, Факултета по математика и информатика, Физическия факултет, Биологическия факултет, Медицинския факултет и Стопанския факултет.

Вторият етап на класиране се извършва на 22 юли 2025 г. В него участват потвърдилите от първия етап кандидати, за които е възможно прекласиране в по-предна желана специалност, посочена в състезателния картон, и некласираните кандидат-студенти. Срокът за записване е от 23 до 31 юли 2025 г. включително. Резултатите от това класиране са окончателни. **Аз-буки**

Военноморското училище посреща преподаватели от Еуропа

Розалина ДИМИТРОВА

Висшето военноморско училище „Н. Й. Вапцаров“ за първи път е домакин на Erasmus+ Staff Week. В Еразъм-седмичката участваха 25 преподаватели, координатори по „Еразъм“ и административен състав от 13 университета в Европа, съобщават от ВВМУ.

В първата „Еразъм+“ седмица на Морското училище се включиха представители от Университета в Риека – Факултет по морски изследвания, „Вилнюс Тех“ – на Литовската морска академия, Висшето военновъздушно училище „Георги Бенковски“, Кралската военна академия в Брюксел, Гръцката военна академия, Френската военноморска академия (Ecole navale), Военния технологичен университет във Варшава, Военотехническата академия „Фердинанд I“ в Букурещ, Университета по приложни науки Емден/Леер, Военната академия „Генерал Михайло

Апостолски“ в Скопие, Румънската военноморска академия „Мирча чел Батран“, Морската академия в Констанца и UNI – Universum International College в Прищина.

Еразъм-седмичката съвпадна с третия модул – присъствено обучение на курсанти по Смесената интензивна програма по „Еразъм+“, която се провежда в Морското училище. В нея участваха курсанти от Норвегия, Румъния, Гърция и Северна Македония, както и студенти от Литва. Обучението включва лекции, практически занятия, работа със симулатори, посещения на лаборатории и участие в тематични семинари. Програмата съчетава присъствено обучение с онлайн компоненти. Това дава възможност на участниците да придобият академични знания, практически умения и международен опит в мултикултурна среда. Чуждестранните курсанти и студенти завършиха и модул по киберсигурност (Fundamentals in Cybersecurity Summer Camp).

Балерина, офицер и учен

Интересите на тазгодишния победител в конкурса „Лаборатория за слава“ Десислава Мусинска са много и най-разнообразни

Десислава Мусинска веднага очарова със своята младост и искреност, чар и красота и най-важното – с различни и сякаш безбройни интереси. По време на Софийския фестивал на науката през май тя спечели националния конкурс „Лаборатория за слава“ (Fame Lab). И получи правото да представлява България на финала на състезанието, който ще се проведе в ЦЕРН. Завършва средното си образование в Първа езикова гимназия във Варна с отлична диплома. В момента е курсант първи курс във Висшето военноморско училище „Никола Й. Вапцаров“ в Морската столица, където изучава специалността „Корабостроене за ВМС“. Приета е първа по успех. По думите ѝ, от малка проявява интерес към морската среда, към науката, като цяло, както и към изкуствата.

Зина СОКОЛОВА

Десислава признава, че тези две учебни заведения – Езиковата гимназия и Военноморското училище във Варна, имат ключова роля в личностното ѝ изграждане и развитието на редица важни качества като дисциплина, отговорност и стремеж към усъвършенстване. Това, че има близки и познати във военноморската сфера, повлиява на решението ѝ да кандидатства точно във Военноморското училище, което е и нейната детска мечта.

„Най-малкото съм родена в морската столица на България и не си се представям като друга, освен като морски офицер“, категорична е първокурсничката.

А това как кореспондира с научните ѝ интереси?

„Винаги съм проявявала интерес към науката и изкуствата – обяснява тя. – Участвала съм и в редица състезания, свързани с езикознанието. Спечелих и Pearson Competition Bulgaria на ниво B1. В гимназията избрах специализация „Биология и химия“, където освен че изучавахме по-подробно тези учебни предмети, участвах и в извънкласни школи, където открих приложението им в практиката и в природата. Правехме интересни експерименти и това много ме заинтригува.“

Историята как се решава да участва в „Лаборатория за слава“, също е много любопитна. Десислава дължи всичко на своя любима преподавателка във Висшето военноморско училище, военния психолог майор Росица Недева, с която по ирония на съдбата ѝ се пада да кара дежурство. Късно през нощта първокурсничката извършва обход на района на училището, като проверява дали всичко е в изправност. Явява се при майор Недева с рапорт след обхода и двете подхващат случаен разговор. Като опитен педагог, майор Недева забелязва интереса към науката у младата си колежка и ѝ препоръчва състезанието Fame Lab.

До края на дежурството Десислава мисли само за състезанието и предизвикателството да се опита да участва. Два часа умува какво точно да представи, ако евентуално реши да се запише.

„Минаваха хора, гледах ме и сигурно са ми се смели на етюдите, които се опитвах да разиграя – казва Десислава. – Защото много важно за представянето на една

идея е, освен да защитиш нейната научна стойност, по някакъв начин да грабнеш и публиката – т.е. да предизвикаш любопитство и да събудиш интерес по темата. За това са нужни стройна концепция за представянето, усет за времето и настроението на залата и журито (учени, професори, доценти), но и актьорски умения и харизма.“

Десислава измисля актьорски етюд. Изиграва го около двацет пъти пред оръжейната, докато е дневална на пост. Дава си сметка, че може и да не я приемат. Но няма сериозни аргументи срещу това да подаде документите си. И го прави. След две седмици е одобрена и от там започва всичко.

На областния кръг във Варна печели първото място с темата за влиянието на социалните мрежи върху менталното здраве. Десислава успява да грабне журито (професор и две доцентки), защото проблемите, които засяга, са особено актуални. Социалните мрежи имат изключително много позитивни аспекти, но и негативните не са за подценяване.

Статистиката показва, че около 40 процента от хората от 18- до 22-годишна възраст страдат от пристрастяване към социалните мрежи.

А това, от своя страна, води до различни здравословни проблеми – ментални заболявания, хранителни разстройства и други болести.

„Всеки човек е склонен да сравнява себе си с другите – казва Десислава. – Социалните мрежи дават тази възможност твърде лесно и често. И като отвори „Фейсбук“ или „Инстаграм“ и види някаква красива моделка с тънко кръстче и блестящо лице, или пък момък с идеално мускулесто тяло, малко или много, всеки подсъзнателно се опитва да се впише в този стандарт, което води до разочарование, безпокойство, а понякога и до депресии, хранителни разстройства и т.н.“

На националния кръг в София тя участва с друга тема, свързана с биомимикрията. Това явление кара инженери и учени да осъзнаят, че природата вече е измислила всичко. И започват да „преписват“ от нея, но легално. Биомимикрията е процесът, при който учените, инженерите, дизайнерите изследват природните

Снимка: Личен архив

За Десислава приемането ѝ във Военноморското училище е сбъдната детска мечта

системи и структури, стратегии и механизми и ги използват като модел за създаване на иновативни технологии.

„Мога да дам пример – казва първокурсничката. – Нека да разгледаме например гекона. Това е малък гущер, разхождащ се по тавана благодарение на микроскопични власинки по лапичките си, които използват силите на Ван дер Ваалс. Това е физика, а не магия. Благодарение на тези познания започват да създават нови поколения лепенки и катерачески технологии, вдъхновени именно от този малък симпатичен акробат – гекона. Навсякъде около нас има множество примери за неща, заимствани от природата, без които не си представяме как ще живеем.“

Има и изключително много други примери. Сега се сещам за много неща във военната област – радара, сонара, бронята, маскировката и много други.

Някои проекти на кораби използват познания, свързани с биологията.

Кожата на акулите се състои от специални дермални зъбчета, които намаляват съпротивлението във водата и това позволява да плуват по-бързо. Съответно в Америка са създадени кораби, които, ако не се лъжа, се наричат Sharklet. По корпуса си те имат „люспи“, които наподобяват тези на акулата. Това намалява съпротивлението и прави кораба по-бърз и по-устойчив енергийно.“

А какво ще подготви за финала в ЦЕРН?

„Все още го обмислям, но имам няколко възможности. Първата е да продължа темата за биомимикрията, като дам повече примери, свързани с морската област. По този начин ще го направя по-лично, защото все пак се занимавам с това. Другата опция е да разкажа за експедициите в Антарктида, защото това е изключително постижение за България и за

ВВМУ, което поддържа уникален научноизследователски кораб. А и има много преподаватели в Морското училище, които могат да ми разкажат интересни истории, тъй като са били част от тези експедиции. Третата ми опция е да говоря за нещо, свързано с физиката или с астрономията, тъй като всички знаем, че в ЦЕРН се изследват физични явления. Все още не съм решила. В момента съм на морски лагер и нямам много време да се концентрирам точно върху науката, тъй като се занимавам повече с морска практика – гребане, ветроходство, плуване, оцеляване. Подготвям също и участие във Варненския фестивал на науката – смятам да обърна по-голямо внимание върху създателя на атомната бомба Робърт Опенхаймер, тъй като миналата година се навършиха 120 години от рождението му.“

Десислава признава, че и през ум не ѝ е минавало, че може да спечели националния конкурс в София. Тя се записва като на шега, просто за да пробва. На предишни кръгове победители са били и хора с научни звания и най-младият участник – първокурсничката от Военноморското училище, си мисли, че няма дори и шанс за класиране, а победата на областното ниво във Варна е по-скоро щастлива случайност. Дори така се успокоява, преди да се качи на сцената. Казва си: „Ти не се бориш за победа. Това е просто една изключителна възможност. Забрави за всичко останало, дай всичко от себе си и се раздай заради публиката.“ Тази нагласа ѝ помага да спечели, защото е много спокойна.

„Казаха имената на трето и на второ място, но продължавах да си повтарям, че няма как да съм на първо място. Тогава чух името си и просто изпаднах в някакъв шок. Явно, бях спечелила и публиката, защото след като си тръгнах от сцената, много добре си спомням една група момичета, може би малко по-малки от мен, ме чакаха и специално дойдоха

да ме поздравят и да ми кажат: „Ти си нашият фаворит. Много ни хареса. За теб ще гласуваме“.

За своите двацет години Десислава е разбрала, че

човек сам избира пътя си в живота и ако иска да постигне удовлетворение и успехи, трябва да избере по-трудния път,

за да изгради себе си като характер и да остави следа.

Сред хобитата на Десислава е класическият балет, нейната страст от седемгодишна възраст. Тя има възможността да участва в „Денс Уърлд Къп“ в Румъния – най-голямото международно балетно състезание, където печели заедно със своя отбор второ място за България. Откакто е в Морското училище, няма много време да танцува, тъй като там режимът е по-строг и курсантите не могат да излизат много. „Продължавам да танцувам сама в стаята си“, със смях казва Десислава. Освен това е участвала с компютърна графика в създаването на два военнодокументални филма на Военния телевизионен канал – „Дръзки“ и „Десантът в Балчик“, което допълнително повишава познанията ѝ по българска военноморска история.

Отправя специални благодарности към хората, напътствали я през цялото приключение, наречено FameLab – съоснователите на Софийския фестивал на науката Любов Костова и Ивайло Славов, както и към целия екип от професионалисти, които до последно я мотивират, вдъхват и подкрепят.

„Затова искам да кажа на мое поколение да дерзаят смело, да не се плашат от трудностите и да постигат целите си с удовлетворение. Да се стремят да бъдат по-малки от мечтите си и по-големи от трудностите по пътя за постигането им!“

Съюзът на физиците в България и фондация „Еврика“ организират Национален конкурс за есе „Проф. Никола Балабанов“ за ученици и студенти на тема „Физик, от когото се възхищавам“. В Конкурса се включиха 98 ученици от 24 основни и средни училища, както и студенти от три висши училища, които в три възрастови групи представиха своите виждания по темата на Конкурса. Есетата са оценени от жури и са представени на Младежката научна сесия в рамките на 53. национална конференция по въпросите на обучението по физика на тема „Изучаване на квантова физика за устойчиво бъдеще: от учебната зала до индустрията“.

Медиен партньор на форума е Национално издателство „Аз-буки“.

По традиция вестник „Аз-буки“ публикува отличените творби.

Лаборатория на знанието

Даниела Кафеджиева – VII клас, I място
ИСУ „М. Драгинов“, с. Драгиново, общ. Велинград
Научен ръководител – инж. Мариана Радева

Някъде прочетох, че „съвременното образование има нужда от личности за пример“, затова ще ви разкажа за физиците, от които се възхищавам и са пример за мен: моята учителка по физика и доц. д-р Владимир Божилков – носител на престижната награда „Питагор“ на МОН за комуникация на науката, известен учен, изследовател, астрофизик и преподавател в катедра „Астрономия“, комуникатор на науката и заместник-декан на Физическия факултет в СУ „Св. Климент Охридски“.

Ще започна с това, че обичам да уча, а училището, в което уча, дори и да е на село, е много специално място за мен. В него се учим от най-добрите – нашите учители, които ни разбират, подкрепят и вдъхновяват. Много съм благодарна за всички възможности, които ми се предоставят, включително и за тази да участвам в конкурса, и знам, че ще успея да постигна мечтите си.

Още от малка слушах как сестра ми говореше за физика и астрономия, когато си учеше уроците. Оттогава този учебен предмет за мен беше един свят, пълен с чудеса и загадки, в който винаги съм искала да надникна. И ето, когато станах в пети клас, моя класна ръководителка стана преподавателката по физика. Бях толкова развълнувана! Когато започнахме да учим уроците, нейният ентусиазъм и начин на преподаване превърнаха физичните явления във възбудяващ свят, изпълнен с увлекателни истории, а експериментите – в приятно преживяване. Всеки урок с нея е пътешествие в света на науката, където откривахме нови знания и разкривахме все повече тайните на природата. Чрез проектите, опитните постановки и моделите, които изработвахме, тя ни научи да

прилагаме знанията си в практиката и да развиваме своята креативност и изобретателност.

Благодарение на нейното усърдие и любов към физиката беше изцяло променен и модернизирал (по предложение от нея проект) кабинетът по физика, който се превърна в място, където ученето е истинско приключение сред планетите от Слънчевата система. Тя е човек, който гори от желание да предаде знанията си, и винаги с много любов обяснява физичните понятия на разбираем език. В нейните часове никога не е скучно. Благодарение на нея, аз и моите съученици открихме колко увлекателна може да бъде физиката, от която всички се плашихме.

Възхищавам се не само от това, което прави, но и затова, че ни учи и на важни житейски ценности – да бъдем добри хора и че всички хора са равни и заслужават уважение независимо от религията, която изповядват. Според нея училището е мястото, където всеки ден трябва да научаваме нещо ново и да откриваме света около нас. Аз мисля, че когато срещнем човек като нея, който може да ни покаже науката по нов и интересен начин, уроците понякога трудни, понякога лесни, стават като приключение, в което всяко ново знание ни прави по-любопитни и жадни да разберем още повече.

Такъв човек е не само моята учителка по физика, но и доц. д-р Владимир Божилков, когото имах възможност да срещна миналата година в нашето училище. Във връзка със 110-годишния юбилей и в Седмицата на природните науки и иновациите по покана на нашата гостоприемница бяха проведени редица срещи с учени – физици, инженери, химици, експериментатори и др. Едни от най-възбудяващите моменти за мен бяха срещите с тях. Те превърнаха училището ни в истинска лаборатория на знанието!

Вселената, която омагьосва

Катерина Божилова – VI клас, I място
22. СЕУ „Георги С. Раковски“ – София

„На Катерина, с пожелание за космическо вдъхновение“ – тези думи изписа един физик в книгата, която му подадох на едно събиране в Парка – Борисовата градина. Бях деветгодишна и само харесвах Космоса. Обичах да се обличам с костюм на астронавт, да играя на мисии и да мечтая. Тогава още не знаех, че мечтата ми ще се превърне и в цел в живота.

На това изложение в Астрономическата обсерватория ученият покани мен и няколко други деца да излезем пред публиката. Той ни превърна в модел на Слънчевата система. Ние – планетите, започнахме да се въртим и обикаляме Слънцето. Аз бях Земята. Най-възбудяващото беше усещането, онова необяснимо чувство на смирение и възхита пред

безкрайността на Вселената. Децата, които преди малко тичахме по пътеките, смеехме се и говорехме шумно, сега бяхме притихнали. Пред очите ни се разкри нещо голямо – Вселената, която омагьосва. Нашата планета е прекрасно място. Научих интересни факти, които никога не бях чувала, но най-вече поисках да знам още.

Този човек – вдъхновяващият учен, успя да направи сложните концепции на астрономията лесно разбираеми и интересни. Разказа ми, че основната цел на физиката е не само да обясни света около нас, но и да ни научи как да мислим, как да поставяме въпроси и да намираме решения на проблемите.

Там, на поляната, беше подредена изложба на космически кадри, снимани

от различни телескопи. Докато ги разглеждах, все едно се пренасях в друг свят. Чудни мъглявини и приказни далечни звезди, все загадъчни обекти във Вселената. Приличаха на космически произведения на изкуството. У мен, малкото момиче, се появиха въпроси: къде сме, кои сме, сами ли сме? Удивлението от тази тайнственост и магия у мен растеше.

И така, от търсене на отговори изникнаха и сложни въпроси и понятия. Започнах задълбочено да чета книги и да следя научни сайтове.

Моят любим физик положи основите на знанията ми в тази посока. Прочетох в неговата книга и се замислих над думите му, че водата тече надолу „благодарение на силата на гравитацията“, че Слънцето изгрява за пореден път и „благодарение на човека ние имаме любовта всеки ден откри-

ваме по една нова врата и научаваме по нещо ново за нашия свят“. Така, благодарение на неговия подход физиката за мен не е само сложна математика и формули, а една дълбока философия на природата.

Той се отнася към всички с уважение. Успява да вдъхновява и мотивира младите да се развиваме, да се стремим към нови върхове в науката и живота. Пример за учен, който успява да обедини своята страст към физиката с желанието да обучава и въодушевява следващото поколение учени. Той показва, че науката не е просто набор от абстрактни теории, а живо поле за открития и развитие, което има огромно значение за напредъка на човечеството. Възхищавам се от неговата отдаденост на науката и образованието и се надявам, че в бъдеще ще успея да последвам неговия пример.

„Красотата на една падаща тенис топка във вода“ от Димитър Прахов, X клас, ППМГ „Васил Левски“, Смолян – първо място от Националния фотоконкурс за ученици и студенти на тема „Невидимите сили на физиката“, проведен в рамките на 53. национална конференция по физика

Година на чудесата

Адам Хамуд – VII клас, II място
ОУ „Васил Левски“ – Пловдив
Научен ръководител – д-р Красимир Витларов

Физиката е едно от най-възбудяващите и важни научни направления, което не само обяснява законите на природата, но и променя живота ни към по-добро. През вековете физиците са посветили живота си на разкриването на тайните на Вселената. Един от тях, от когото се възхищавам и който е оказал огромно влияние върху моето разбиране за науката и света около нас, е Алберт Айнщайн.

„Не се опитвай да бъдеш преуспял човек; опитай се да бъдеш достоен човек“ – това са думи, казани от един от най-великите физици, който е виждал светът – Алберт Айнщайн. Неговите приноси към физиката, както и философските и социалните му възгледи, оставят дълбок отпечатък в света на науката и културата.

Много хора познават Айнщайн благодарение на знаменитата му формула $E=mc^2$, която показва, че енергията и масата са взаимно

свързани. Тази идея е революционна и променя разбирането за Вселената. Но Айнщайн не се е ограничавал само с тази работа. Той е направил ключови открития и в други области на физиката, като квантовата механика, статистическата физика и теоретичната астрофизика. През 1905 г., в така наречената „година на чудесата“, публикува четири изключителни статии, които революционизират цялата научна общност. Тези статии са основата на неговата Специална теория на относителността, законите на фотоелектричния ефект и теорията на броя на молекулите в газовете. Тези изобретения не само оформят съвременната физика, но и служат като вдъхновение за хиляди учени по целия свят.

Айнщайн е не само физик, но и философ, хуманист и активист. Много хора се възхищават от неговата способност да съчетава ви-

сокото ниво на теоретична физика с човечността и загрижеността за обществото.

Но сред нещата, които ме вдъхновяват най-много у Айнщайн, са неговата упоритост и амбиция да търси истини, които са непознати за времето му. Често се случва, че велики умове на своята епоха не са оценявани и дори са били отхвърляни, но Айнщайн е имал сила на характера да не се отказва от идеите си.

Алберт Айнщайн е физик, от когото се възхищавам не само заради гениалността му в областта на физиката, но и заради философията и подхода му към живота. Неговата работа е била вдъхновяваща не само за учените на неговото време, но и за поколенията след него. Неговите теории и идеи не само променят физиката, но и предизвикват нови начини на мислене в множество други области на живота. Възхищавам се на неговото упорство, любознателност и смелост да гледа света с нови очи. Алберт Айнщайн е пример за това как един човек може да промени света, като търси истината.

*Заглавията са на редакцията. Есетата се публикуват със съкращения

Истории от стария куфар

Наши сънародници от БНУ „Свети Седмочисленици“ в Тарагона, Испания, открехват вратата към живота на емигранта

Дуляна КОЧЕВА

Съдбата на емигранта не е нито лесна, нито лека. Той преодолява куп препятствия — постоянно се бори, често пада, но винаги се изправя. И всичко това прави за децата си — за да имат по-хубав живот, разказва за „Аз-буки“ ръководителят на Българското неделно училище „Св. Седмочисленици“ в Испания Илиана Илиева-Дьбова. Тя ръководи единственото българско школо в провинция Тарагона и едно от четирите училища в автономната област Каталуня. Освен това е председател и на Асоциацията на българите „България“ в провинция Тарагона, която поддържа училището.

По Националната програма на Министерството на образованието и науката „Неразказаните истории на българите“ учители и ученици от неделното училище работят по много интересен проект — „Истории от стария куфар“. Решават да представят български творци, музиканти, поети, писатели и художници, които живеят в Испания, и по-специално в автономната област Каталуня. Всички те не само че не са забравили българския си произход, но и творят на български език или са свързани по някакъв начин чрез творчеството си с родната музика или литература.

За целта училищният екип заснема филм, прави сайт и издава книга с творби на свои ученици. В рамките на проекта педагозите се срещат с петима творци на словото: Палми Ранчев, Дима Дамянова (дъщеря на Красимир Дамянов), Юлия Георгиева, Росица Василева (Rossi Vass) и Преслава Бонева. Трима са представителите от сферата на музиката, които са включени в изследването, а именно танцьорът Венцислав Ангелов, певицата и учител Станислава Рошлева и цигуларката Любомира Стойчева.

Любопитен факт е, че две от интервюираните българки са бивши ученички на Дьбова — Преслава Бонева и Станислава Рошлева. На първата е преподавала в Испания, а на втората — в България, като дори след това стават колеги учители. Случай, който доказва колко малък е светът.

„Идеята за този проект датира отдавна, но когато се появи възможността за финансиране по Националната програма, веднага се заехме с реализирането му“, обяснява ръководителят на училището в Тарагона. По думите ѝ и трите продукта, които правят в рамките на проекта, са с една основна идея — да насочат общественото внимание към български творци емигранти, които независимо че не живеят вече в България, продължават да носят Родината в сърцата си.

„Всички те са утвърдени професионалисти в своята област в Испания, но не са забравили българските си корени и продължават да творят и на майчиния си език“, посочва тя.

По трите продукта по проекта работят паралелно. Първият е филм с продължителност от час и 33 минути, посветен на живота на български творци от Каталуня. Той също носи името „Истории от стария куфар“.

Снимка: Личен архив

Учениците от неделното училище с огромно желание се включват в писането на истории за книгата, която е със същото заглавие като документалния филм

Илиана Илиева-Дьбова, директор

„Дори направихме много повече от това, което планирахме предварително. Освен големия филм направихме и по един кратък за всеки един от творците, по 20 – 30 минути. Работата наистина беше много, но беше приятна и интересна“, казва събеседничката ми.

В прекрасния сайт, в който детайлно е описан целият процес на работа, има много снимки и видеа, като са представени интересните съдби на интервюираните хора. Той е създаден от Дьбова с помощта на ученици.

„Не трябва да забравяме, че в центъра на този проект стоят преди всичко нашите ученици. Влизайки в контакт с доказали се българи в Испания и България, нашата цел като педагози бе те да се вдъхновят и наистина сами да създадат свои творби“, обяснява тя.

Затова за тях е изключително важен третият им продукт — хартиената книжка с творби на техни ученици под същото име — „Истории от стария куфар“. В нея са включени приказки, разкази, стихове, есета и комикси. И за да може това да се случи, провеждат в училището кратък курс по творческо писане. „Умишлено го наричам много кратък. Това, което на нас най-много ни липсва в неделните училища, е времето. Този ресурс е изключително ценен“, уточнява Дьбова.

Първата среща, която осъществяват, е с писателката Юлия Георгиева. Резултатът — на учениците не само им е много интересно, но се вдъхновяват и пожелават да започнат да пишат.

Работейки по проекта през цялата учебна година, децата се запознават с тези автори, които

пишат за подрастващите. И сами решават да прочетат техни произведения. В изследването са включени двама автори, които не спадат към тях — Палми Ранчев и Красимир Дамянов.

„Но това не значи, че родителите не посегнаха към тяхното творчество“, споделя Дьбова. Категорична е, че неделните училища няма как да съществуват без подкрепата и помощта на родителите. „Ако няма родители, няма и училище. Защото то не е задължително. Едно училище е обществена необходимост — има го само тогава, когато обществото има нужда от него. Няма ли нужда, то и училището загива“, допълва моята събеседничка.

В практиката си често е ставала свидетел и на случаи, в които родителите прекъсват обучението на децата си в българските неделни училища в момента, в който те се научат да четат и да пишат. И така след време при случайни срещи споделят, че децата им вече не

владеят езика и приберат ли се в България през ваканцията, трудно се справят.

„Езикът е нещо, което трябва да се практикува, за да се помни. За да се постигне успех, трябва да има постоянство и трудолюбие“, категорична е тя. Така се случват и нещата в неделните училища — ако едно дете посещава редовно занятията, внимава и полага старание, то няма как знанията да не се натрупат и след това усилията му да се отплатят“.

Дьбова си спомня речта на един от своите миналогодишни зрелостници: „Много пъти не съм искал да идвам на училище, защото да ходя в неделя на училище, е много сложно. Не ми се е ставало, не ми се е ходило. Но майка и татко все ми повтаряха — отиди, ще видиш, че след време ще имаш полза от това и като пораснеш ще го разбереш. И сега вече разбирам колко прави са били и колко неща съм научил в неделното училище за удивление

на всички мои познати, които не го посещаваха тогава, когато трябваше.“

Дьбова е сигурна, че децата отчитат усилията. „Те са истински герои. Родителите им също. Обикновено човек, който е довел детето си в неделя на българско училище, е ангажирал целия си почивен ден. Той или трябва да се върне вкъщи с автомобила си, или трябва да отиде някъде и да си upholstery деня“, аргументира се тя.

Като своя най-голяма болка Дьбова отчита липсата на Български културен институт в Испания. Според официалната статистика нашите сънародници там са над 139 000 души. „В страната има много работещи български асоциации и добре развита мрежа от неделни училища, като само през учебната 2024/2025 г. те са 53 на брой. А защо все още нямаме Български културен институт“, пита се тя.

Тази година възпитаниците в ръководеното от Дьбова училище са 49. Но трябва да отчетем, че Тарагона е провинцията, в която живеят най-малко българи. Гордеят се, че тази учебна година изпращат шестима абитуриенти. Зрелостници имат почти всяка година.

Освен присъствено обучават деца и в електронна среда от разстояние. Тук е мястото да отбележим, че училището им е първото неделно школо в Испания, положило началото на електронното и дистанционното обучение. 52 на сто от учениците им тази година са в присъствена форма, а 48% — в дистанционна. И тук с уговорката, че те не учат изцяло онлайн, имат и присъствени дни. Само от разстояние се обучават едва двама техни ученици — момиче, което живее в район, където няма българско училище — Хумия, и един ученик от Санкт Петербург. Преди години са имали възпитаници и от Германия и Австрия.

„Няма учител, който да не признае честно, че обучението от разстояние е в пъти по-трудно. Но ако не предлагаме тази форма, то със сигурност ще загубим много деца за българската кауза. Дистанционното обучение не е лесно нито за учителите, нито за учениците“, посочва моята събеседничка.

Прилагат нови методи и интерактивни форми на работа с деца и ученици. А чрез извънкласните дейности съхраняват българския дух, история и традиции. Учениците им участват и в много конкурси. За пета поредна година са носители на приза „Пазители на българщината“ на къщата музей „Иван Вазов“ в Сопот. Имат и ученици, класирани на призови места в Националния ученически конкурс „Родолубие“.

Училището е единственият изпитан център в Каталуня за сертифициране на езиково ниво по Европейската езикова рамка по български език към СУ „Св. Климент Охридски“.

„Много се гордеем с успехите им, защото все пак не трябва да забравяме, че нашите деца се състезават със свои връстници, които живеят и учат в България. Те учат история два пъти в седмицата, а нашите — в един ден учат български език, литература, история и география“, завършва Дьбова.

Министерство
на образованието и науката
Национално издателство за
образование и наука „Аз-буки“

Директор:
ЕМИЛ СПАХИЙСКИ
Заместник-директори:
СТОЯН СТОЯНОВ
ВЕНЦИСЛАВ ГЕНКОВ
1113 София
„Цариградско шосе“ 125, бл. 5
За цялата страна:
0700 18466
izdatelstvo.mon@azbuki.bg
azbuki@mon.bg
<https://www.azbuki.bg>

Аз-буки

Банкова сметка:
„Обединена българска банка“ АД
IBAN: BG38UBBS81553139075716
BIC: UBBSBGSF

Национален седмичник
за образование и наука

АЗ-БУКИ

ISSN 0861-3990

РЕДАКТОРИ:

д-р Зина Соколова
z.sokolova@azbuki.bg

д-р Диляна Кочева
d.kочева@azbuki.bg

Стефа Маринова
s.marinova@azbuki.bg

Боряна Трайчева
b.traycheva@azbuki.bg

Павла Котова
p.kotova@azbuki.bg

ГРАФИЧЕН ДИЗАЙН:

Иво Христов

i.hristov@azbuki.bg

Петър Владов

p.vladov@azbuki.bg

СТИЛИСТ-КОРЕКТОР:

Анелия Врачева

a.vracheva@azbuki.bg

ФОТОРЕПОРТЕР:

Олег Попов

РЕКЛАМА И**РАЗПРОСТРАНЕНИЕ:**

izdatelstvo.mon@azbuki.bg

КОРЕСПОНДЕНТИ В СТРАНАТА:

Белене – Ралица Господинова
088 7418349

Велико Търново – Здравка Маслянкова
088 6653255

Видин – Борислава Борисова
vidinster@gmail.com

Ловеч – Жанина Илиева
087 7209597

Пловдив – Деляна Лукова
088 7271712

Смолян – Ангел Добриков
088 9703271

Кюстендил – Северина Димитрова
089 5789515

Шумен – Светлана Крумова
srkumova@gmail.com

ДЕЖУРЕН РЕДАКТОР:

Зина Соколова

Предплатна подготовка:

НИОН „Аз-буки“

Печатница: „Алианс Принт“ ЕООД
ж.к. „Дружба“ 1, ул. „Илия Бешков“ 3А

Неподписаните снимки в броя са от архива
на в. „Аз-буки“ и глобалната мрежа

Материали не се връщат
Авторските права на публикуваните
текстове и илюстрации са
собственост на вестника

НИОН „Аз-буки“ издава**научните списания:**

„Български език и литература“

„Чуждоезиково обучение“

„Математика и информатика“

„Педагогика“

„Професионално образование“

„Философия“

„Стратегии на образователната
и научната политика“

„История“

„Обучение по природни науки
и върхови технологии“

В МУ – Варна, разработват нови биомаркери

Розалина ДИМИТРОВА

Учени от МУ – Варна, разработиха нови биомаркери в областта на онкологията и кардиологията. Те дават по-точна прогноза за заболяването и определят подходящото лечение. Предстои да бъде защитена интелектуалната собственост върху откритието, което ще бъде патентовано, а през следващата година се очаква осигуряване на финансиране чрез създаване на стартап и стартиране на производство на биомаркерите в реална среда.

Това стана ясно по време на заключителна пресконференция в Медицинския университет – Варна, на която бяха представени постигнатите резултати и реализираните цели по мащабния европейски проект TRANSTEM на Европейската комисия. Като единствен бенефициер, през 2019 г. МУ – Варна, получи финансиране в размер на 5 млн. лева за изследвания и разработки в областта на стволовите клетки в различни органи.

Проф. д-р Антон Тончев, директор на Научноизследователския институт на Университета, представи процеса, чрез който във висшето училище е привлечен д-р Манлио Винчигуера – ръководител от Европейското научно пространство (ERA Chair). Благодарение на Проекта д-р Винчигуера сформира висококвалифициран научен екип, включващ както утвърдени, така и млади учени, които в рамките на почти шест години постигнаха значими резултати в изследователската дейност. На събитието присъства и координаторът на Проекта проф. д-р Игор Резник.

Сред отчетените от проф. Тончев резултати са проведени обучения и мобилности на учени, оборудвана е високотехнологична лаборатория за молекулни анализи, селекция и отглеждане на клетки и изследване на гена изява, както и са организирани международ-

ни научни събития с участието на водещи учени от цял свят. Това е довело до създаване на международна мрежа от изследователи в областта на стволовите клетки.

TRANSTEM е допринесъл и за създаването на офис за трансфер на технологии и иновации към Научноизследователския институт на МУ – Варна, който ще работи за патентоване на откритията и идеите на учените.

Д-р Манлио Винчигуера допълни, че успоредно с тези изследвания се работи и по осигуряването на апаратура, която да бъде достъпна и за обикновените лаборатории и да позволи прилагането на биомаркерите да стане рутинно. „Тези маркери биха били от полза за пациенти със сърдечна недостатъчност, с хематологични онкозаболявания, както и с рак на белия дроб, на червото, на гърдата. Идеята е чрез лабораторен тест, т.е.

по миниинвазивен път, да се направи прогноза за заболяването и какви медикаменти трябва да се прилагат“, посочи Винчигуера.

„Проектът TRANSTEM позволи на варненските учени да влязат в международна мрежа от изследователи и Варна вече да е позната като научен и изследователски център не само в Европа, а на всички континенти“, допълни проф. Тончев.

Учените по проекта TRANSTEM проведоха и триденна заключителна научна конференция на тема „От фундаментално разбиране за стволови клетки до регенеративни терапии“, която се състоя в периода 4 – 6 юли 2025 г. във Варна. На конференцията членовете на екипа споделиха своите научни резултати, а международни лектори представиха теми, свързани с биологията на стволовите клетки.

Снимка МУ – Варна

Момент от заключителната пресконференция за представяне на получените резултати

ПРАВНА КОНСУЛТАЦИЯ

Тодор КАПИТАНОВ

Прекратяването на трудов договор поради заболяване, установено от ТЕЛК, поставя важни въпроси пред работодатели и работници и служители – кога е допустимо, какви са законовите изисквания и какво обезщетение се полага. В настоящата статия разглеждаме конкретните условия, при които трудовото правоотношение може да бъде прекратено поради трайно намалена работоспособност или здравни противопоказания, както и правото на работника или служителя върху обезщетение съгласно Кодекса на труда.

Могат ли да ме уволнят, ако имам ТЕЛК?

В Кодекса на труда е описано, че трудовият договор се прекратява, без която и да е от страните да дължи предизвестие при невъзможност на работника или служителя да изпълнява възложената му работа поради болест, довела до трайно намалена работоспособност, или поради здравни противопоказания въз основа на заключение на трудово-експертната лекарска комисия.

В този случай прекратяването не се допуска, ако при работодателя има друга работа, подходяща за здравното състояние на работника или служителя и той е съгласен да я заеме.

За да бъде законно прекратен трудов договор на това основание, следва да са налице две основания:

1. невъзможност на работника или служителя да изпълнява възложената му работа поради болест, довела до трайно намалена работоспособност (инвалидност) или по здравни противопоказания;

2. липса на друга подходяща за здравното състояние на работника или служителя работа при същия работодател. Подходяща работа в този случай означава свободна щатна бройка, която съответства на промененото здравно състояние на лицето, работата по която то ще може да изпълнява и за заемането на която то отговаря на законовите изисквания, а също и на изискванията на длъжностната характеристика за свободната длъжност.

Работникът или служителят може да заеме свободната и подходяща за здравословното му състояние длъжност само ако е съгласен за това. Ако той не е съгласен да заеме подходящата за състоянието му свободна длъжност, трудовото му правоотношение може да бъде прекратено без предизвестие

(на основание чл. 325, т. 9 от Кодекса на труда).

При прекратяване на договора на това основание работникът или служителят има право да получи обезщетение от работодателя в размер на брутното му трудово възнаграждение за срок от 2 месеца. Необходимите предпоставки, които трябва да са налице за получаване на това обезщетение, са лицето да има най-малко 5 години трудов стаж и през последните 5 години трудов стаж да не е получавало обезщетение на същото основание.

Ако трудовото правоотношение бъде прекратено, след като работникът или служителят е придобил право на пенсия за осигурителен стаж и възраст в съответствие с изискванията на Кодекса за социално осигуряване, независимо от основанията за прекратяване, той има право на обезщетение от работодателя в размер на брутното си трудово възнаграждение за срок от 2 месеца, а ако е придобил при същия работодател или в същата група предприятия 10 години трудов стаж през последните 20 години – на обезщетение в размер на брутното си трудово възнаграждение за срок от 6 месеца. Обезщетение по тази алинея може да се изплаща само веднъж.

Прекратяването на трудов договор поради заключение от ТЕЛК е възможно само при ясно определени в закона условия – доказана невъзможност за изпълнение на длъжността и липса на подходяща алтернативна работа при същия работодател.

Справка: чл. 325, т. 9 от Кодекса на труда; чл. 222 от Кодекса на труда; чл. 228, ал. 2 от Кодекса на труда; чл. 328, ал. 1, т. 10 от Кодекса на труда.

НЕГРАМОТЕН ЧОВЕК	НОС В БУРГАСКИЯ ЗАЛИВ	ИЗПЪЛНИТЕЛ НА ПАНТОМИМА	ДОБРОКАЧЕСТВЕН ТУМОР	ДЪЛБОК ДОЛ	ПЪРВИТЕ БЪЛГАРСКИ ПЕРСОНАЛНИ КОМПЮТРИ	БОЗАЙНИК ОТ РОДА НА ЖИРАФИТЕ	ДВОЙКА ПРЕДМЕТИ	ГЕРОЙ НА АЛ. ТОЛСТОЙ	ПРИСТРАСТЯВАНЕ
РОМАН ОТ ВИКТОР ЮГО	ТРАКИЙСКО ПЛЕМЕ ПО Р. СТРУМА	ДЕВЕТОСТИШЕ		СТАТУЯ БЕЗ ГЛАВА И КРАЙНИЦИ	НАЙ-ГОЛЯМАТА СТОЙНОСТ НА ФУНКЦИЯ	МЯРКА ЗА ЗЕМНА ПЛОЩ		ТИТЛА НА ЯПОНСКИ ИМПЕРАТОР	
УСТОЙЧИВО СЛОВО-СЪЧЕТАНИЕ			ДРЕБЕН ХИЩНИК		ПРОВЛАК В ТАЙЛАНД		ЗАГУБА В ТЕГЛОТО НА СТОКА		
ГЕРОЙ НА ИВАН ВАЗОВ ОТ „ИДЕ ЛИ?“			ГЕРОЙ НА ЕМИЛ ЗОЛА ОТ РОМАНА „ПАРИ“		МАЛКОТО НА КРАВА	ГЕРОЙ НА ДАНИЕЛ ДЕФО ОТ „РОБИНЗОН КРУЗО“	ГЕРОИНЯ ОТ „САЛЕМСКИТЕ ВЕЩИЦИ“		
ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ	АНГЛИЙСКИ ПИСАТЕЛ	СЮИТА ОТ КЛОД ДЕБЮСИ		НЕБЕСНО ТЯЛО ОБИКАЛЯЩО СЛЪНЦЕТО	УЧИЛИЩНА СКАМЕЙКА		ГРАД В ЯПОНИЯ		
ШВЕЙЦАРСКИ ПИСАТЕЛ - „ЩИЛЕР“	ИМЕНАТА НА АКТЬОР ОТ САЩ - „МИЛК“	ПАРИЧНА ЕДИНИЦА В САЩ	ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ	ВИД БАЛЕТНО УПРАЖНЕНИЕ	РОБСТВО	ДЪРЖАВА В АЗИЯ	МАСЛО, ДОБИТО ОТ ЦВЕТА НА ПОРТОКАЛА		
	ЧАСТ ОТ ЧЕСНОВА ГЛАВА			ШВЕДСКИ ПИСАТЕЛ		ОБРЕД ПРИ ПОГРЕБЕНИЕ			
ПАРАПЕТ ЗА БАЛЕТНИ И ТАНЦОВИ ТРЕНИРОВКИ	СТОЛИЦАТА НА НОРВЕГИЯ		БЪРЗО ТЕМПО В МУЗИКАТА	ОГЛАВНИК	ЕНЕРГИЧНА ЗАЩИТА ПРОТИВО-ДЕЙСТВИЕ	КОСМИЧЕСКИ ЦИКЪЛ	ОПЕРА ОТ Г. ХЕНДЕЛ		ХИПНОТИЧНО СЪСТОЯНИЕ
	АЦЕТИЗАЛ		ОПЕРА ОТ КРАСИМИР КЮРКЧИЙСКИ		ЛИЦЕ НА МЕДАЛ		ШВЕЙЦАРСКИ ДРАМАТУРГ		
МИКРОВОДО-РАСПЛО, СУПЕР ХРАНА	ИЗДИГНАТО МЯСТО ЗА КОНЦЕРТИ		РАЗВИТА СПОСОБНОСТ		ДРЕВНО ИМЕ НА АЙТОС		РАЗНО-ВИДНОСТ НА КУЛТУРНО РАСТЕНИЕ		
ПРАХ ОТ ИЗГОРЕНИ ПРЕДМЕТИ		БЪЛГАРСКА АКТРИСА - „КАЛОЯН“		ПОЛИМЕР ЗА ПОКРИТИЕ НА ТИГАНИ И ДР.	РАНА В УСТНАТА КУХИНА	БЪЛГАРСКА КОМЕДИЙНА АКТРИСА	МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ		
ПОЙНА ПТИЧКА		КЕЛНЕР (ОСТ.)		ФРЕНСКИ ХУДОЖНИК (1832-1883)		ДРЕВЕН МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ			
БЪЛГАРСКА РОК-ГРУПА		МАЙСТОРСКА СТЕПЕН В КАРАТЕ		КУБИНСКИ ПОЕТ (1853-1895)		РЕКА В ГЕРМАНИЯ			
		ЧАСТ ОТ ЛИЦЕТО		ФИЛМ НА „УОЛТ ДИСНИ“		ПСЕВДОНИМ, ОБР. ПРИ ЧЕТЕНЕ ОТЗАД НАПРЕД			
ПЛАНИНСКИ КУРОРТ КРАЙ ТЕТЕВЕН				АМЕРИКАНСКИ ПИСАТЕЛ (1908-1981)		ГЕРОЙ ОТ ТРИМАТА МУСКЕТАРИ			
НАЗВАНИЕ НА ЛИТЕРАТУРЕН ВИД				ЛИЦЕ, ФИНАНСИРАЩО НАЧИНАНИЕ		ГЕРОИНЯ НА ПУШКИН ОТ „ЕВГЕНИЙ ОНЕГИН“	ТРАП, РОВ		
		ЛЕЧЕБНА ПРОЦЕДУРА			СБОРНИК ОТ РАЗЛИЧНИ ПРОИЗВЕДЕНИЯ		ДВИЖЕНИЕ НА ОРЪДИЕ СЛЕД ИЗСТРЕЛ		АРАБСКИ МОНАРХ
		ДЪЛГО СЛОВОИЗЛИЯНИЕ			НАЗВАНИЕ	РИБА ОТ СЕМ. ТРЕСКОВИ			
ВИСШ КАТОЛИЧЕСКИ ДУХОВНИК	ФРЕНСКИ ЛИТЕРАТУРОВЕД (1898-1948)		РУСКИ ХУДОЖНИК (1844-1930)			ДЪРЖАВА В АФРИКА			ЕДНОВАЛЕН-ТЕН РАДИКАЛ
	СТИЛ В МУЗИКАТА		ГЕРОЙ НА ДЖ. К. МЕНОТИ ОТ „КОНСУЛЪТ“	ЛЕКА ЛЯТНА МЪГЛА		БЪЛГАРСКИ ПОЕТ И ДРАМАТУРГ (1927-1994)	БОГ НА СЪНИЩАТА (ГР. МИТ.)		
				ЕСТЕСТВЕН ВОДЕН ПОТОК			ОПЕРА ОТ ГЕЗА ЗИЧИ		
РЕКА В ШВЕЙЦАРИЯ	ИСПАНСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР ОТ МАДРИД		ЯДЛИВА ГЪБА			МАРКА ИТАЛ. ЦИГУЛКИ			
ГЕОГРАФСКИ НОС		ИСПАНСКИ ФУТБОЛЕН ОТБОР	СВЪРЗАНО ИЗПЪЛНЕНИЕ НА ОТДЕЛНИТЕ ТОНОВЕ		КУМИР	МУЗИКАЛЕН ИНСТРУМЕНТ			
		ГЕРОИНЯ НА ИВАН ОСТРИКОВ			ФРЕНСКИ ПОЕТ - „ФЕДРА“ (1639-1699)		ОСТРА ЗАРАЗНА БОЛЕСТ		
БЪЛГАРСКИ БОЛЯРИН ОТ XI ВЕК	ГРАД В ИЕМЕН		ВОДОЛЮБИВА ПТИЦА				ОПЕРА ОТ Г. ХЕНДЕЛ		
	РЯДКА ТЪКАН ЗА БРОДЕРИЯ		ГЕРОИНЯ НА ЛЕО ДЕЛИБ. ОТ „ЛАКМЕ“		ЛЯТНА КОШАРА ЗА ОВЦЕ		ВЕРИГА НА КОТВА		СИМФО-НИЧНА ПОЕМА ОТ М. БАЛАКИРЕВ
			РАЗКАЗ ОТ ЙОРДАН ИОВКОВ		ПОЛУСКЪПО-ЦЕНЕН КАМЪК				ГРАД ВЪВ ФРАНЦИЯ
АНГЛИЙСКИ ХУДОЖНИК (1787-1849)		В ТЕНИСА-ТОЧКИ ОТ СЕРВИС	МУЗИКАЛНА НОТА	НОЩНА ПТИЦА		ГЕРОИНЯ НА ВАЗОВ ОТ „ПОД ИГОТО“			
ТРОПИЧЕСКО ВЛАКНОДАМНО РАСТЕНИЕ		ГЕРОЙ НА ЕДНОИМЕНЕН РОМАН		МОНГОЛСКО-ТОВЪДЕЦ	ГОЛЯМ ВОДЕН БАСЕЙН	ГЕОДЕЗИЧЕН ИНСТРУМЕНТ			
	ТЕЧНОСТ, ПОЛУЧЕНА ОТ АМОНИЯК И ЕТИЛ					ХИМИЧЕН ЕЛЕМЕНТ			
	ФРЕНСКИ РЕЖИСЬОР					АНГЛИЙСКИ ФИЗИК НОБЕЛИСТ ЗА 1977 Г.			
КРАЙНА ФАЗА В РАЗВИТ. НА НАСЕКОМИТЕ			ИРОНИЧЕН ПСЕВДОНИМ НА ПИСАТЕЛ-САТИРИК				ГРАД В БЪЛГАРИЯ		
ФИЛИПИНСКИ ПРЕЗИДЕНТ (1986-1992)					МАЛКОТО НА КОТКА			ДЕПАРТАМЕНТ ВЪВ ФРАНЦИЯ	
		ПАЯКООБРАЗЕН ВРЕДИТЕЛ							
ГЕРОЙ НА МОПАСАН ОТ „ДЯВОЛЪТ“			БЕЗБОЖНИК			ПОП ПЕВИЦА			

РЕЧНИК: ЕЛЕМАГ, ИКЕЛ, НЕРОЛ, ОНОРЕ, ФРИШ

ЕВЕЛИНА ТУМБЕВА

Отговори от миналия брой	Водоравно: "Махалото на Фуко". Имот. "Колела". "Аран". Делера (Франческа). Жар. Пило. Илия. Лирик. Ротация. ЦРУ. Елка. Нике. Анен (Роже). Диомов (Стефан). Да-на (Джеймс). Тока. Исоп. Ано (Жан Жак). Китара. Лила. Тромпет. Тончева (Доро-тея). Арк. Акут. Ден. Ала. Одеон. Афера. "Орисани". Кал. Акар. Тарт. Тамино. "Иес". Ака. "Мидеа". Ек. Текери (Уилям). Марин. Прякор. Реванш. Хоро. Нинов (Стоян). Щаг. "АЕГ". Талк. Вада. Ида. Лом. Укулеле. Стек. Марал. Алиса. Каракул. Крум. Ток. Пижама. Принцип. Новелета. Рил. Пири (Робърт). Арата. Акт. Волен (Илия). Ломе. Ван. "Тата". "Евелин". Палата. Доницети (Гаetano). "ИС". Килотон. Рали. "Онорин". "Косара".	Отвесно: "Какавидите". Амарела. Ректор. Хор. Катон. "Рир". Горки (Максим). Та-на. Сал. Ренан (Жозеф). Отдих. Марна. Тил. "Лепо". Арчар. Енот. Луц. Ваци (Михай). "Лолита". "Аелита". Рау (Йоханес). Миро. Талант. Васа. Полка. "Пилето". До. "Оцеола". Амер. Култ. Левин (Айра). "На". Инки. Оникян (Стефка). Лион. "Не". Мария. Аладин. Кинескоп. Лир ("Крал Лир"). Фал. Аре. "Отон". Ла. "Вилиси". Мунции. Кок. Ерове. Перон. Ярост. "Найк". Ва. Килим. Бод. Умора. Леер. Драже. Епик. "Ел". Опока. Среща. Рата. Ало. Лилив (Николай). Муфа. Ива. Самар. Лос. Мерл (Робер). Аптека. Агитка. Авата. Мориконе (Енио). Ракен. "Деу". Статор. Така. Отвара. Шпакла. "Анана".
--------------------------	--	--

АБОНАМЕНТ 2025

Днес в броя
Фонд „Научни изследвания“ отпразнува 22 успешни проекта в 11 области

АЗ-БУКИ
НАЦИОНАЛЕН СТАНДАРТИК ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
www.azbuki.bg

Над 3100 зрелостници на допълнителна матура
Над 3100 зрелостници са участвали в допълнителната матура по предметите: български език и литература, математика и информатика, история, география, физика, химия, биология, психология, философия, право, икономика, социология, политология, педагогика, професионално образование, стратегии на образователната и научната политика, философия.

2780 лв. за асистент във висше училище
Министерският съвет одобри изпитието за асистент на един студент в общо 48 професионални направления

2780 лв. за асистент във висше училище. Министерският съвет одобри изпитието за асистент на един студент в общо 48 професионални направления.

Изданията на „Аз-буки“	Цена за година	Цена за година онлайн
Български език и литература	45 лв.	40 лв.
История	45 лв.	40 лв.
Математика и информатика	45 лв.	40 лв.
Педагогика	99 лв.	89 лв.
Професионално образование	60 лв.	54 лв.
Стратегии на образователната и научната политика	63 лв.	57 лв.
Философия	36 лв.	32 лв.
Обучение по природни науки и върхови технологии	63 лв.	57 лв.
Чуждоезиково обучение	45 лв.	40 лв.
Вестник „Аз-буки“	99 лв.	89 лв.

Абонирайте се В РЕДАКЦИЯТА с отстъпка

5% от цената – при **ТРИ** и повече издания

10% от цената – при **ПЕТ** и повече издания

15% от цената – за **ПЪЛЕН** комплект от изданията

Контакти: София 1113,
бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5,
тел.: 0700 18466;
azbuki@mon.bg

www.azbuki.bg

В моето училище
НАЦИОНАЛЕН ФОТО КОНКУРС
АЗ-БУКИ
е най-хубаво

Снимката участва в IX издание на Фотоконкурса.
Автор: **Александра Йорданова**, ПГСАГ „Ангел Попов“ – Велико Търново

Национално издателство „Аз-буки“ очаква творбите за X издание на Националния фотоконкурс „В моето училище е най-хубаво“.

В конкурса могат да участват ученици от I до XII клас, които представят във фотоси училищния живот.

• Първа възрастова група (I – VII клас)

• Втора възрастова група (VIII – XII клас)

Категориите във втора възрастова група са три:

• „Улови мига в училище“ (репортажна снимка, която показва емоция, действие или важен момент от училищния живот).

• „Героите на моето училище“ (портретна фотография – снимка на ученици, учители или вдъхновяващи личности в училище).

• „Снимка с история“ (към снимката да бъде приложена кратка писмена обосновка – в няколко изречения участникът разказва историята, която стои зад кадъра).

Авторски творби се приемат до 10 ноември 2025 г. на адрес konkurs@azbuki.bg.

Не забравяйте да уточните в коя възрастова група кандидатствате (ако е във втора възрастова група, посочете и категория).

Подробните правила за участие са публикувани на www.azbuki.bg.

Победителите ще бъдат обявени през декември 2025 г.

Най-добрите 12 фотографии ще бъдат включени в специален календар за 2026 г.

Ученическите творби ще бъдат публикувани в изданията на „Аз-буки“.

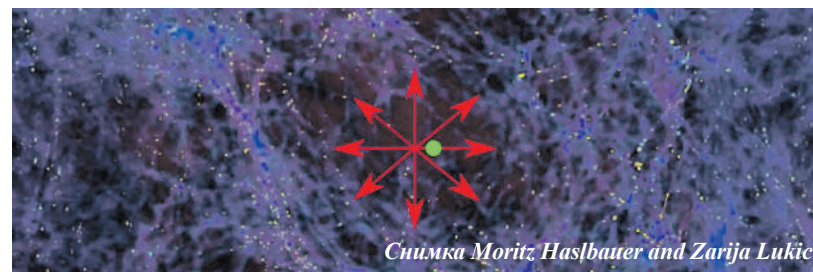
Земята ни може да е в нещо като огромен балон

Земята и нашата галактика Млечен път може да се намират в мистериозна гигантска дупка, която кара Космоса да се разширява по-бързо тук, отколкото в съседните региони на Вселената, твърдят астрономи.

Изследване, представено на Националната астрономическа среща на Кралското астрономическо дружество в Университета „Дърам“, показва, че звуковите вълни от ранната Вселена, „по същество звукът на Големия взрив“, подкрепят тази идея.

Константата на Хъбъл е предложена за първи път от Едуин Хъбъл през 1929 г., за да изрази скоростта на разширяване на Вселената. Препълни-камъкът обаче е, че екстраполирането на измерванията на далечната, ранна Вселена до днес, използвайки стандартния космологичен модел, предсказва по-бавна скорост на разширяване от измерванията на близката, по-нова Вселена. Това е напрежението на Хъбъл.

„Потенциално решение на това не-

Снимка Moritz Haslbauer and Zarija Lukic

съответствие е, че нашата галактика е близо до центъра на голяма локална празнина – обяснява д-р Инграниц Баник от Университета в Портсмут. – Това би довело до привличане на материята от гравитацията към по-плътната външна част на празнината, което би довело до това тя да стане още по-голяма с времето. И тъй като се изпразва, скоростта на обектите, отдалечаващи се от нас, би била по-голяма, отколкото ако празнината не беше там. Това създава впечатление за по-бърза локална скорост на разширяване. Напрежението на Хъбъл е

голяма степен локално явление, с малко доказателства, че скоростта на разширяване не съответства на очакванията в стандартната космология.“

Директното броене на галактиките подкрепя теорията, тъй като плътността на броя на галактиките в нашата локална вселена е по-ниска, отколкото в съседните региони. Съществуването на такава голяма кухина обаче е спорно и не се вписва в стандартния модел на космологията, който предполага, че материята днес би трябвало да е по-равномерно разпределена в такива големи мащаби.

Министерство
на образованието и науката

АЗ·БУКИ

Национално издателство
за образование и наука

**БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
И ЛИТЕРАТУРА**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

ИСТОРИЯ

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**МАТЕМАТИКА
И ИНФОРМАТИКА**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**ПРЕДУЧИЛИЩНО
НАЧАЛНО ОБРАЗОВАНИЕ
ПЕДАГОГИКА**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**ОБУЧЕНИЕ
ПО ПРИРОДНИ НАУКИ
И ВЪРХОВИ ТЕХНОЛОГИИ**

от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**ПРОФЕСИОНАЛНО
ОБРАЗОВАНИЕ**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**СТРАТЕГИИ
НА ОБРАЗОВАТЕЛНАТА
И НАУЧНАТА ПОЛИТИКА**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

Философия

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

**Чуждоезиково
обучение**

Българско издателско списание
от 1900 г. до 2012 г. - том 1

Избрано

от текстовете, публикувани в списанията
на Национално издателство

АЗ·БУКИ

www.azbuki.bg

28 17 – 23 юли 2025 г.

Идеологическото моделиране на образа на Христо Ботев

Откъс от „Кръгът „Мисъл“ за мястото на Ботев сред „великите мъртви“

Гл. ас. д-р Анна Алексиева

Институт за литература – Българска академия на науките

Опитите за обобщение на написаното от представители на кръга „Мисъл“ за Ботев са рискови, защото възгледите им за героя са неединни, трудно податливи на систематизиране. Ако за Пенчо Славейков „Ботев не е не само велик, но едвам ли може да се нарече и добър поет“ (Slaveykov 1897b, p. 2), то за Пейо Яворов той е „един от Боговете, слезли на земята“ (Yavorov 1924, p. 384). Противоречивите оценки при това могат да бъдат открити и в рамките на един и същ критически почерк, при който синхронно – както е при Пенчо Славейков – утвърждаването на Ботев протича заедно с неговото омаловажаване; или диахронно – както е при д-р Кръстев – след първоначално подценяване Ботев постепенно придобива авторитет.

Колебанията на комуникативната памет

Ала за намерението ми да проследя идеологическото моделиране на Ботевия образ в широка времева рамка и да открия момента на попадането му в обсега на културната памет“, тези разнородни мнения са, така да се каже, добре дошли, защото са аргумент в полза на тезата ми за сравнително късното, чак към 20-те години на XX в., еднозначно причисляване на героя към „великите мъртви“. Цитираното словосъчетание (случайно съвпадащо с въведеното от Питър Браун понятие „специални мъртви“) е от студия на д-р Кръстев от 1910 г. и се отнася пряко до Ботев, който е въведен като „един от малкото велики мъртви, чиято мила сянка се носи над нас и насочва живота, и тревожи душите, по-мощно може би и от живите“ (Krastev 1910b, p. 113). Но макар и надарен едновременно с трансцендентен статут и всепроникващо присъствие в реалността (нещо, типично за икониците фигури), макар и по-нататък в текста да е открит сред останалите „заслужили мъже“ от „новата ни история“, в разбиранията на д-р Кръстев Ботев все още буди „страстна обич и омраза“, което насочва към предположението, че на границата между първите две десетилетия на XX в. колебанията на комуникативната памет все още не са се уталожили и възпрепятстват стабилизирането на култа към героя. Независимо че в текстовете на Кръстев и Славейков се чертае пропаст между „млади“ и „стари“, синове и бащи, модерна и „вазовска“ / „опълченска“ епоха, явно времевата дистанция не е толкова ка-

Заглавието е на редакцията

www.bel.azbuki.bg

Списанието се реферира
и индексира в Web of Science:
Emerging Sources Citation Index

Главен редактор

Проф. д.п.н. Галя Христонова
E-mail: hristozova@bfu.bg

Редактор

Д-р Мая Падешка
0889 22 04 12

Тел.: 02/425 04 70
02/425 04 71

E-mail: bel@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Български език
и литература“,
кн. 1/2025:**

ПОЗИЦИИ

Българистиката в полето на съвременната хуманитаристика / Георги Господинов

ЛИТЕРАТУРОЗНАНИЕ

Фигурата на стария ерген в българската литература / Татяна Ичевска

Житейска история и художествена интерпретация. Творчеството на Атанас Далчев в учебниците по литература за средно образование / *Надежда Стоянова*

Мястото на Светослав Минков в учебните програми по литература / *Мария Русева*

Кръгът „Мисъл“ за мястото на Ботев сред „великите мъртви“ / *Анна Алексиева*

МЕТОДИКА

Литературното образование и опитът с другия / *Адриана Дамянова*

ЕЗИКОЗНАНИЕ

Категорията падеж в първите граматики на българския език / *Енчо Тилев*

Прагматични стратегии в текста. Алиенация / *Михаела Московска*

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК И КУЛТУРА ПО СВЕТА

Българистиката като една от славянските филологии във Философския факултет на Университета „Коменски“ в Братислава / *Миглена Михайлова-Паланска, Наталия Щястна*

РЕЦЕНЗИИ И ИНФОРМАЦИЯ

Литературна България. Трета пътуваща конференция „Живописна България – интердисциплинарни диалози у дома“ (16 – 22 септември 2024 г. София, Трявна, Габрово, Поморие, Пловдив) / *Антон Николов*

тегорична, че да овладее полюсното, афективно отношение към културното наследство и в частност към наследството „Ботев“, видяно ту откъм неговото величие, ту откъм поддържащите го детайли.

В по-ранните статии на Славейков и Кръстев от 90-те години на XIX в. тези детайли определено преобладават в общата равностетка за героя и често са изведени на преден план като контрареплики на други текстове за него, схващани от двамата критици като надхвърлящи мярката на допустимото идеализиране. Във вероятно най-острата си статия за Ботев, решена като полемика с книгата на Димитър Страшимиров „Христо Ботев като поет и журналист“ (1897), Славейков междувременно се прицелва и в „овчарските дивотии“, които съзира в първата биография на героя от Захари Стоянов: „За овчари може би „Хр. Ботев е бил човек, роден и предназначен от небесните стихии да бъде голям човек, да води подире си тълпите, да заповяда и да прави епохи“ (...), но за мислящ човек той не е и не може да бъде такъв“ (Slaveykov 1897a, p. 1). Д-р Кръстев също отбелязва фалшивото величие, с което „нескопосни биографи“ са обгърнали фигурата на Ботев, и дава пример с „класическия абсурд за Ботевата безконечност“ (Krastev 1898, p. 109), видим според него в критическия отзив на Стоян Заимов за Захари-Стояновия текст.

И макар от днешна гледна точка написаното за Ботев от Стоянов и Заимов да не изглежда твърде хвалебствено (дори изразът „Ботева безконечност“ на Заимов не съдържа предполагаемите на пръв поглед положителни конотации¹), ето че за Славейков и Кръстев и то е в повече, защото изкривява „историческата истина“ (Krastev 1898, p. 109), изопачава „действителния“ образ на Ботев, в който съзират недостатъци поне в три плана.

Психологически „лутания“

Ще нарека първия план психологически с цялата условност, която това понятие предполага, отнесено към опитите на представителите на „Мисъл“ за разчитане на Ботевия личностен профил. То обаче е коректно към собствения им речник, доколкото тъкмо „психологически ескиз“ е подзаглавието на статия на д-р Кръстев, в която – при съпоставка с Васил Левски – Ботев е представен най-вече откъм житейските си „лутания, нескрупулъзности и падения“. Тяхната „психологическа изходна точка“ може да се открие в средата, която го е формирала (Калофер, Одеса, Задунаевка, „дунавския остров“, че и румънските кръчми, които е обикалял); в наследеното от баща му като характер и интелект; и най-сетне – в „необуздания темперамент“, съчетан с жажда към „велики и смели до вратоломност подвизи“, които изглежда запълват някаква „празнина“, недвидяна от първите биографи на героя. Но и в нея според Кръстев няма нищо кой знае колко загадъчно – за разлика от Левски, който си остава „енигма, до която ний напусто ще се мъчим да се доближим“, Ботев е сравнително лесно обясним и заради известните биографични факти, които хвърлят светлина върху поведенческите му особености, и заради наличието на аналогични типове в световната история, завладени от същите „бесни, стихийни устреми към

деятелност като основна психическа сила“. Независимо че не харесва писането на биографите, склонни да идентифицират българския герой с общоизвестни прототипи (Ботев като Гарибалди, Мацини, Лермонтов, Байрон и пр.), Кръстев също се впуска в търсенето на еднаквост, откривайки я във фигурата на Джордано Бруно, „една вулканична като Ботева натура, бурна и неукротима, застанала на предела между средновековната и модерната философска мисъл“ (Krastev 1898, pp. 106 – 09).

Подобно на именития си италиански „предходник“ и Ботев в някои случаи е поместван „на предела“ на историческите епохи. В първата част на студията си „Българската поезия“ (но очевидно в режим на разграничаване) Пенчо Славейков го определя като „един синор, който трябва да се премине... и който в много неща е заминат, преживян“ (Slaveykov 1906a, p. 87). В същия критически текст обаче граничността на Ботев е разколебавана и от придърпването му към миналото, макар и в положителен смисъл – като негов „стълб“, който заедно с П. Р. Славейков и Л. Каравелов се издига над останалите възрожденци. През 1910 г. д-р Кръстев разглежда Ботев ту като фигура на прехода, която с поетическите си концепции, възприети от „идящите“ след него автори, осъществява връзката между времената на „робството“ и на „свободния живот“, ту като „творец на нов мир, на втора, по-висша действителност“ (Krastev 1910a, pp. 2 – 3). Той дори е на крачка да бъде причислен към селенията на бъдещето, ако не беше уточнението, че го носи в „душата си (...), но сам не е това бъдеще“ (Krastev 1910a, p. 20).

Но да се върнем към по-ранните текстове на Славейков и Кръстев, в които оценката за Ботев не е толкова благосклонна, а в психопрофила му се откриват повече проблемни зони, отколкото морални преимущества. Литературните историци вече са забелязали важността, с която т. нар. завършеност на творбата фигурира в естетическите разбирания на кръга „Мисъл“ (Tihanov 1998, pp. 108 – 109; Danova 2019, pp. 72 – 73). Колкото по-цялостен и вътрешно единен (ако използваме понятията на Славейков) им се струва един текст, толкова по-високо е издигнат в йерархията на литературните стойности. Любопитно е, че критерият за завършеност се прехвърля и в полето на персоналните качества, където Ботев категорично се проваля, защото освен като „ирационален“ характерът му е определен и като „незавършен“. Заради романтическите напластявания и засилената метафоричност не става особено ясно какво точно стои зад въпросното определение, но пак в същия стил е въведено сравнението с „шира (младо вино)“, т.е. с „нещо мътно, неуталожено, буйно“, което „зашеметява със своя кипещ, а не обистря“ (Slaveykov 1897a, p. 1).

Идеологически „погрешки“

„Незавършеният“ характер на Ботев със сигурност обяснява – мисли Славейков – неговата революционно-анархистична настройка, която можем да причислим към втория, идеологически план на откритите недостатъци. В продължаващия дебат „еволюционисти“ – „революционери“, отнесен към Възраждането, Пенчо Славейков застава на страната на първите, което може да се интерпретира и като реверанс към бащината фигура, а от там и към „черковниците и даскалите (па и някои от чорбаджиите) по онова време, [които] не само че не представляват нещо гнило, отживяло, мъртво, а са представлявали най-жизненият елемент от народа“.

Революционерите, обратно, са далече от интересите на живеещите „отвъд Дунава“, пречат на усилията им за духовно и социално възмогване, прекарват времето си предимно из „влашките механи“ – в размишления за „съдбата на някоя чорбаджийска каса“ – и в общи линии възпрепятстват освободителните процеси чрез „безразчетни погрешки“ и „необмислености“ (Slaveykov 1897a, p. 2). Принизявани ту с цитати от Ботеви стихове („идиоти“, които пият, пеят и зъбят се на тирана“), ту с определения, характерни за репертоара на модернизма („гълпа безпочвеници“), те продължават да носят отрицателен знак и в по-късни текстове на Славейков, в които той актуализира тезата си, че „в сравнение с цариградските деятели емигрантите са знаели твърде малко своя народ“ (Slaveykov 1906a, p. 85).

Като част от емигрантската общност (макар и често в конфликт с нея), Ботев е „чедо на хашлакълъка“, разсъждава Славейков. Той е „високо даровита натура“, но и твърде „омачана в калта, в която е имала злощастieto да затъне по своя воля“. Подобно на повечето български изгнаници, пребиваващи в Румъния, и той поема по пътя на „екстравагантностите, на обществените и лични (...) вагабондажи“. Пред лицето на смъртта, на Милин камък (а може би и по-рано – в поезията си), той изглежда разочарован от революционния авантюризм. Хъшовските му блянове се сричат при срещата с действителността. Почти е готов да отстъпи от „почвата на безпочвеността“, но преломът, който преживява, е ненавременен и безполезен. При описанието на закъснелия катарзис, на огорчението, което героят изпитва в последните си мигове, Славейков се позовава на написаното от биографите, при все че паралелно с това ги обвинява (както и изобщо сподвижни-

ците на Ботев, дали сведения за него) в прикриване на истината:

Фактите са събрани от хора, които по природна наклонност обичат, а и обстоятелствата са ги научили, да лъжат, както себе си, тъй и другите, и чийто живот е само една лъжа, у едни величествено поетична, у други мизерна. Това са те, нашите хъшове. (...) Лъгал е сам Ботев, та що остава за други! (Slaveykov 1897a, p. 1).

По-безполезен от революционния „вагабондаж“ е само уклонът по анархизма, разглеждан от Славейков като „бяс на човешката мисъл“, който се захранва от „отровата на отчаянието“. Чрез обещанието за някакво абстрактно всеобщо добруване той „руши онова щастие, което народите, малко или много, имат“ (Slaveykov 1897b, p. 2). Ботев, за жалост, е заразен от този „бяс“ под влияние на Чернишевски и Добролюбов, чиито възгледи са „способствували, но не и по-малко напакостили“ (Slaveykov 1906a, p. 76) на развитието на руската култура и общество. Възприел ги и в творчеството си, и в живота, Ботев, на свой ред, оказва разрушително въздействие върху младите българи и не може да бъде техен пример, както настоява Д. Страшимиров. „Ако ние учим младежта да гледа през призмата на неговия характер и дела – пише Славейков, – ний ще възпитае чардафонска младеж, която се интересува само от собствените си вагабондажи, като отмахне от себе си всеки човешки образ и подобие“ (Slaveykov 1897a, p. 1).

И понеже – според разглежданите автори от „Мисъл“ – идеологическите пропадания на Ботев неминувемо рефлектират и върху неговото творчество, ще обърна внимание и на третия план на видените от тях недостатъци, който ще нарека поетически, доколкото в представите на Славейков и Кръстев поезията е тотално, монолитно понятие, обемащо литературата изобщо (вж. Tihanov 1998, pp. 142 – 143).

Поетически особености

В многократно цитирания вече отзив върху книгата на Д. Страшимиров „Христо Ботев като поет и журналист“ Пенчо Славейков поддържа категоричното мнение, че Ботев е по-скоро посредствен, отколкото „велик“ поет. Наистина, той е „даровита натура“, но във всяка европейска литература могат да се открият творци от неговия калибър, които тамошното общество не издига на пиедестал, макар и стиховете им да са по-издържани от Ботевите.

Българският поет черпи вдъхновение – продължава Славейков – от два „извора“: „хайдушко-бунтовнически“ (който не бива да се бърка с „революционен“, защото се отнася до съответния дял от народните песни) и „абстрактно-анархически“, съсредоточаващ, както споменах по-горе, изцяло негативното разбиране на критика за идеологическа съотнесеност. От първия „извор“ възниква „песента „Жив е той, жив е“, както Славейков нарича стихотворението „Хаджи Димитър“, което още в тази ранна статия, иначе безпощадна към Ботевите „несъвършенства“, е определено като сродно на „народния дух“ – понятие, възхождащо от философията на Хердер и романтическия регистър, което очевидно Славейков високо цени. И тази творба на Ботев е застигната от пародийни интерпретации, включително и в разглежданата статия – чрез травестирането на образа на звяра, „останал от дяда-Адамово време (...), беззъб“ (Slaveykov 1897b, p. 3), а в анализа „Жив е той, жив е...“ (1906) – и на всички „екземпляри от животното царство“, струпали се около юнака като че „на мърша“ ведно със самодивите (Slaveykov 1906b, p. 298). Въпреки всичките си „несъобразности“ обаче тя е оразличена от останалите стихотворения на Ботев, а в статиите на Славейков от първото десетилетие на новия век е обгърната и със суперлативи: „най-хубавата песен на поета“, „стихове буйни и великолепни“ (Slaveykov 1906a, p. 88); „превъзходна“, „величествена“, „дивна песен“ (Slaveykov 1906b, pp. 298 – 299).

Свързаността на тази „песен“ с фолклора, с „народния дух“ и „душа“ я прави значима, което обаче не значи, че Славейков намира за подходящо Ботев да бъде определян като „народен поет“, за каквото го сочи Д. Страшимиров. Заради стихотворения като „Борба“ и „Моята молитва“, произлезли от втория, „абстрактно-анархически“ извор, с които хвърля „кръваво оскъряние на интимните и най-искрени чувства на народа си“, Ботев може да бъде наричан всякак, но не и „народен поет“ (Slaveykov 1897b, p. 2).

В по-късната си студия „Българската поезия“ Славейков разглежда анархизма на Ботев като „квас“ на неговото творчество, който върви ръка за ръка с патриотизма – също нееднозначно приета от „Мисъл“ мирогледна настройка, която през периода на Възраждането (определен като „предисторичен“), може и да има своите основания, но пък продължава да възпрепятства извоюването на „човека в българина“ (Slaveykov 1906a, pp. 74 – 90).

Съчетаването на анархизма с патриотизма е на път да направи поезията на Ботев тенденциозна, правеща впечатление само на „гимназисти и български социалисти“. Ценното в нея са не идеите, в които липсва оригиналност, а тяхното „поетическо облекло“ с което Ботев превъзхожда останалите възрожденски поети (Slaveykov 1906a, pp. 74 – 90).

Място в йерархията

Ако се опитам – на базата на разгледаните дотук психологически, идеологически и поетически представи за Ботев – да очертая мястото му в йерархията на „великите мъртви“, въобразена от „Мисъл“ в края на XIX и първите години на XX в., вероятно ще получа следната картина. Като характер и темперамент – заради „ирационалността“ си, „незавършеността“ си и прекомерната си необузданост – той стои далеч зад Левски, у когото – обратно – не намираме „никакви дири от буен, вспилчив, неудържим темперамент; не намираме дири даже от афективност, от страстност“. Съчетаващ в себе си „моминска кротост и хрисимост“ с „неумолима последователност“ и когато се налага – „безжалостна жестокост“, Левски е видян като един от „най-великите представители на човечеството“ (Krastev 1898, pp. 110 – 111).

В качеството си на революционер Левски също се извисява над Ботев. Скромен и практичен, той винаги стига до разумни и целесъобразни решения (Krastev 1898, p. 112). Посвещава се на изграждането на вътрешна мрежа от революционни комитети, което показва идеологическата му прогресивност, за разлика от „безпочвеното“ „назадничество“ на Ботев, който чак в края на живота си осъзнава потребностите на „народа отвъд Дунава“ (Slaveykov 1897a, p. 2). Подвигът на Ботев е резултат от „теоретическа еволюция“, от натрупване на идеи, които „не са всецяло негови собствени“, а са отгласи от обкръжението му и прочетената книжнина. Постигнатата по този път саможертва без съмнение е величествена. Акт на гениалност е обаче, ако е плод на самобитно развитие; ако я извърши „една скромничка, тихичка натура“, един „тъмен дякон“, чиято среда не предполага героични действия. Заради тази гениалност, заради апостолството и мисията за „проповед между масата“, Левски единствен измежду революционерите може да бъде наречен „народен герой“ и „выплъщение на националния дух“ (Krastev 1898, pp. 106, 113 – 114). Останалите бунтовници, отношението към които в разгледаните статии е по-скоро критично, заемат далеч по-скромни позиции в героичната класация, като Ботев общо-взето е на един ред с Бенковски – друг авантюрист с необуздан (че даже и „диктаторски“) нрав, който също като Ботев не представлява особена загадка от психологическа и идеологическа гледна точка.

Пълния текст четете в „Български език и литература“, кн. 1

За другостта и различието

Откъс от „Другият като ценност в училище“

Гл. ас. д-р Александър Кръстев

Великотърновски университет

„Св. св. Кирил и Методий“,

Педагогически колеж – Плевен

Въведение

Списъкът с ценности е дълъг и може да включва добър живот, здраве, образование, професионална реализация, добродетели, свобода, чест, достойнство, удоволствия, приятелство, любов и т.н. Една от големите теми, свързани с ценностите, е темата за качеството на взаимоотношенията с другите. Не сме самодостатъчни, а винаги се нуждаем от другия и неговото видимо или невидимо присъствие. Другият е описван по много начини. Римлянинът Плавт казва: *Номо homini lupus est* („Човек за човека е вълк“), Сенека е смятал, че „Човекът е нещо свещено за човека“, Сартр отбелязва, „Адът – това са другите“, Волтер е убеден, че „който е добър само за себе си, не е добър за никого“, а Сент-Екзюпери – че „човек е толкова голям, колкото са големи мечтите му“. От най-плашещ до най-желан, другият се явява неизменният смисъл на съществуването. Духовният водач и философ Екхарт Толе казва: „В крайна сметка, разбира се, „друг“ човек няма, вие винаги срещате себе си“. Другите, като безкрайни и многолики възплъщания на нас самите в един нескончаем и вечно обновяващ се социален порядък от форми и съдържание. „Човек е „осъден“ да бъде социален. Така срещу индивида винаги стоят другите – в най-различните метаморфози на групите“ (Jonkova 2010, р. 21). Приемане значимостта на другите, на външните за нас, е от решаващо значение за бъдещите отношения на личността със света. Както отбелязва Ерик Ериксон, понякога външният свят се схваща като конспирация на реалността срещу инфантилния инстинктивен свят на желанията на организма, а понякога – като безразличия и досаден факт на съществуването на другите хора (Ericson 2013, р. 227). Формирането от ранна възраст на толерантност, умения за приобщаване, приемане на различията, взаимопомощ сменя страха и досадата от другия и го превръща в познат и по-малко страшен. В своите научни изследвания Таир открива, че ценностите отразяват процеса на адаптация, определят мотивационните цели и др., могат да се очакват определени изменения в зависимост от задачите на развитието през определените възрастови етапи (Taïr 2023, р. 30). Днес в образователната система с пълна сила е актуална темата за отстояване на човеколюбиви ценности от страна на възрастните и между самите ученици.

Заглавието е на редакцията

www.pedagogy.azbuki.bg

*Списание се реферира
и индексирва в Web of Science*

Главен редактор

Проф. д-р Румяна Пейчева-
Форсайт

E-mail: r.peytcheva@fp.uni-sofia.bg

Редактор

Любомира Христова
E-mail: pedagogy@azbuki.bg

Съдържание на сп. „Педагогика“, кн. 3/2025:

ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИ ПРОНИКНОВЕНИЯ

Конструиране на комуникативна таксономия, базирана на техники от образователна драма и театър / *Радка Василева*

Оценки и нагласи към процедурите за подбор на директори на образователни институции – първоначални данни / *Йонка Първанова, Божидара Кривиradeва, Данко Каланиш, Деяна Милушева*

Теоретични аспекти и практикоприложни наблюдения на някои съвременни тенденции в музикалнообразователния процес в българското училище / *Пенка Марчева*

Opportunities for Enhancing Mathematical Competence of Chinese Foreign Students in Ukrainian Higher Education through Language Proficiency / *Svetlana Dimitrova, Nadiia Morhunova*

Развитието на благодарността в средното общообразователно училище / *Светлана Сарийска*

Връзки между профилиращ предмет география и икономика в гимназиите и специалност „Регионално развитие“ в университетите: анализ на възможностите за взаимодействие / *Веселина Любомирова, Елка Василева*

Exploring Entrepreneurial Readiness among University Students: Insights from a Preliminary Study / *Lachezar Afrikanov*

Другият като ценност в училище / *Александър Кръстев*

За нуждата от алтернативни подходи и задачи в преподаването по време на творческия процес при учениците в художествените училища / *Ваня Годжелова*

Как се развиват ценности на толерантност и ненасилие към другите?

Първо, трябва да си дадем сметка, че ненасилието отрича агресията и тормоза като средство за решаване на конфликтите. То се основава на разбирането, че ценно е онова поведение, което е добро за всички в групата или класа. Когато в основата на правилата (социалния договор) на една група стоят споделените ценности, които са приемливи и полезни за всички, това е добро начало на съвместното съжителство. Социалната психология се занимава с взаимоотношенията между индивида и обществото. Йонкова обобщава битуването на две взаимоизключващи се парадигми: първата – че човек, правейки самия себе си, прави и обществото; и втората – че обществото, правейки себе си, прави и човека (Jonkova 2010, p. 97). Тази диалектичност ни показва, че идеята за индивидуализма до някаква степен е опасна, а налагането на общия интерес отнема част от личното право, но поддържа баланса в социума. И днес в огромния информационен поток човек наивно остава с впечатлението, че идеите и мислите му са негово лично достижение, а всъщност голяма част от тях са продукт на обществото. Колкото и конформистко да ни въздейства обществената пропаганда, тя потушава някои егоистични пориви. Бернайс казва, че съзнателната и интелигентна манипулация на навиците и мненията на хората е важен елемент в демократичното общество (Bernays 2019). Тази изконна борба между личния и общия интерес стига до крайности като егоизма и личностната акцентуация. Истината е, че не може винаги да сме прави, само нашето мнение да е вярно или изпълнено. Да се съобразяваш с другите, да ги приемаш като фактор и мнение, дори да не си съгласен с тях, е постижение на масовата образователна среда. Тя ни приучава от най-ранна възраст да споделяме общо пространство и време с различни хора, които невинаги мислят, говорят и действат като нас. Това са социално-емоционални умения на практика. Дамянов отбелязва, че „учителите имат голямо влияние върху социално-емоционалното развитие на децата и учениците“ (Damianov 2020, p. 129).

Историческите дихотомии се реализират в противоречието между индивидуалния и обществен живот в противоречието личност – общество (Stoikov 2011, p. 62). Очакванията външните правила, страхът от наказание да дисциплинират учениците, не дават резултат. Мнозина колеги и родители изпитват носталгия по времената, в които учителите можеха да бъдат взискателни и да наказват физически своите ученици. Прокрадат се опити за връщане на строгите наказания, които своевременно да утвърждават външния морал. Дори да върнем страха от наказание, дали той ще донесе със себе си и повече вътрешни ценности и вяра в смисъла на ненасилието?

Образователната система бленува на моменти за онзи контрол и дисциплина, които да смразяват дръзналите да пречат на учебния процес. Страхът носи подчинение, но не води до истинско трайно разбиране на смисъла на личния избор. Мога да бъда добър, но мога и да не постъпвам правилно. Ако разчитаме само на външния контрол, в момента, в който той спре или отслабне, избуява

всичко потискано. Когато правилата и редът се опират на ценностите, тогава човек развива вяра в собствените сили и воля, че може да управлява себе си. Ако моралът е външен, наложен и задължителен, то добродетелите са свързани с правото на избор. Контролиращата роля на училището, учителите и възрастните поддържа реда, а личният избор за поведение на децата е носител на хаоса. Социалността и обвързването с другите трябва да бъдат опитомени, впрегнати и използвани, а не просто потискани и обявявани извън закона (Bauman 2001). Това става чрез разбирането на силата и смисъла в отношенията с тях. Ние съществуваме през другия, заради и заедно с другия. Народът ни правдиво е казал: „Сам човек е заникъде“. Общите ценности ни позволяват да осъзнаваме, че сме способни на морален избор в отношенията със света, на преценка кое е правилно и кое не. Обществото и всички групи в него са отговорни за общото ни добруване, за избора на ценности. За Бауман изваждането на нравствеността от тясната броня на изкуствено създадените етични кодекси (или изоставянето на амбицията да я държим там) означава отново нейното персонализиране (Bauman 2001, p. 52). Как да продължим да се залъгваме, че само със страх и подчинение, със строгост и старозаветно възмездие от типа „зъб за зъб, око за око“ ще наложим морал и ценности, които да ни носят усещането за развитие като вид и общество? Само приемането и разбирането на другия като най-висша ценност може да доведат до нов морал. В противен случай ще се движим от диктатура на диктатура, от насилие към подчинение и от страх към изпълнение. Но ще каже някой, човекът е незрял и недорасъл, себичен и злоблив, как да му дадем свобода на действие, когато природата му е агресивна и колебае не само децата, а и техните учители. може да ни помогне – да, човек носи всичко негативно у себе си, но е носител и на всичко добро. Към кое ще се опитаме да привлечем вниманието му, е големият въпрос, който винаги е стоял пред обществата. Универсалността на морала и правилата влиза в известен конфликт с постмодерните разбирания за другостта. Като пример можем да вземем приемането на различието и приобщаването на децата и учениците, които доскоро бяха изключени от общообразователната система. Днес във всяка група или клас наблюдаваме различия от всякакво естество. Училището е предизвикано да разтегне „нормата“, за да приеме всички. Това е предизвикателство, което е заложено в тази съвременна образователна реалност, то провокира и колебае не само децата, а и техните учители.

Възможно ли е да наложим силово морала на приобщаващите ценности?

За последните почти две десетилетия на активно приобщаване образователната система и хората в нея извървяха дълъг път, който промени множество нагласи и втвърди други. Неслучайно Кисioва стига до извода, че „Въвеждането на система, която в българската действителност звучи сложно и трудно, определено е нелека задача“ (Kisiova 2022, p. 16). Стана повече от ясно, че нормативната уредба е важно да бъде добра (в голяма степен тя е добра), но тя не е ценност, която може да бъде наложена силово отвън. Много съдби на деца и семейства, много групи в детската градина и класове в училище преживяват от първа ръка какво значи групата да се грижи за чуждото добруване. Как по друг начин, ако не през директното преживяване, другият има име, лице, присъствие. Колкото и да сме критични, трябва ясно да си дадем сметка, че това е пътят към формирането на ценности, които са лични, преживени, осмислени, състрадателни, приятелски, подкрепящи и т.н.

Кой друг, ако не човекът до нас, срещу нас е носител на всичко най-желано от нас?

Изкушаващо е онова разделение, което създава усещането, че сме в среда, чиста от дразнения, провокации, насилие, тормози и всякакви негативни стимули. Коя е тази идеална среда? В домовете си делим територия с близките, на улицата – с непознати, в клас – с останалите, в живота – с всички. Какво е правилното послание, което можем да дадем на децата в процеса на тяхното израстване? Посланията варират: този свят е сбъркан и е добре да стоиш настрана от другите; не се дели от другите; това, което облагодетелства повече хора, е най-доброто; човек за човека е вълк и т.н. За всички нас, които сме част от общия свят и разбираме, че човешката природа е социална и немислима без другите, не би трябвало да има и сянка на съмнение, че трябва да развиваме у себе си и у децата ценности и компетентности за взаимно добруване и приемане на другия. Основен инструмент за развитие на добри взаимоотношения се явяват социално-емоционалните компетентности. Децата, които имат дефицити в емоционалната грамотност, е по-вероятно да изпитват затруднения да се свързват с връстници, учители и др. (Eubova 2022, p. 33). Ако ценностите са нашите вярвания за света, то компетентностите са практическите ни умения да реализираме в действие своите разбирания. Ключови в училище и във взаимоотношенията с другите са социално-емоционалните компетентности.

Какво трябва да знаем за социално-емоционалните компетентности?

Важно е да се знае, че компетентностите не са независими от опита и практиката на личността, а се развиват на базата на преживявания и стимули от родители, учители и средата в учи-

лице. Развитието на социално-емоционални умения е свързано с общото когнитивно, социално и личностно развитие на децата. Дейвид Маклелънд твърди, че традиционните тестове за интелигентност имат слаби способности за измерване на доброто представяне в различни житейски ситуации. Според него е по-важно да се изследват компетентностите на човека (McClelland, 1973, pp. 1 – 14). Процесът на развитие и приемане на значението им е споделяно от много международни организации и европейски страни и доведе до приемане на идеята за компетентностно ориентирано образование.

Ако се замислим без илюзии, в момента няма общностен авторитет, по-голям от училището, който да развива компетентности у подрастващите. Колко е ефективен, колко са чути посланията му, доколко тези послания са системни и въздействащи, е друга тема, но в момента то няма алтернатива. Налага морала и етическата универсалност на взаимоотношенията по начин, по който никоя друга институция не успява. Трудностите произлизат от политическото и общественото неразбиране за ролята на постмодерното училище, която надхвърля преподаването и количественото оценяване на знанията. Къде другаде се развиват компетентностите на общуване с другия, коя институция има толкова силна държавотворност, превръщайки ни в част от група, клас, набор, училище и т.н. Компетентността и нейното разбиране на практика означава: мисля, преди да действам, сам избирам своето поведение и нося отговорност за него. Ако разчитаме само на строгостта, страха, изключването за назидание, въвеждане на оценка за поведение, трябва да сме готови да бъдем нащрек постоянно. От друга страна, акцентирайки върху личната отговорност за поведението си, натоварваме с прекомерни очаквания децата, чиито родители са ги освобождавали ден по ден от всякаква отговорност. Основните очаквания, които вменяваме на подрастващите, е да се опазят, да оцелеят, да не се въвличат в опасности. Спазваш реда толкова, колкото ти да си добре, за да не те забележат, за да не те накажат! Склонни сме да извървим пътя към другия и неговите потребности, само ако този друг ни е близък, защото останалите са тълпата, която е непредвидима. Другият остава като нещо външно, което може да е добро, но може и да не е. Реалността обаче учи, че няма свобода без граници, че винаги ще има с кого да се съобразяваш, да изчакваш реда си, да преглъщаш мнението си, да изтърпиш различието като форма, цвят, мирис и т.н. Не е важно само да развиеш своята индивидуална способност за постижения, по-важно се оказва да можеш да развиеш компетентности за екипност. Това е ценност, която работи за човек през целия му съзнателен живот – да бъдеш близък с другия. Близостта е добродетел, която стои в основата на съвместното ни съществуване и гарантира стремежа ни към разбирателство и мир, заради тази ценност е добре да помним думите на Франкъл – „Човек обаче е в състояние да живее и дори да умре за своите идеали и ценности“ (Frankul 2020, p. 132).

Постановка на емпиричното изследване

Изследването е проведено в онлайн платформата Google Forms през месец февруари 2024 г. и статистически обработено с (IBM SPSS Statistics). В цялостното проучване са анкетирани общо 149 ученици, от които 64 момчета и 85 момичета, обучаващи се в начален, прогимназиален и гимназиален етап на образование. Изследването е проведено в училища, разположени на територията на област Плевен. Разпределението по населено място: 38,3 % от анкетиранияте ученици са от областен град, 43,6 % учат в училища в малки градове и 18,1 % учат в селски училища. Изследването е насочено към процеса на формиране на ценностите и тяхното практическо приложение на компетентностно ниво. За реализирането му е съставен списък от девет ценности и девет компетентности, които пряко произтичат от основните цели на предучилищното и училищното образование, посочени в ЗПУО. За целите на изследването е създаден въпросник от 23 твърдения. Типизирането на въпросите е осъществено в две групи: първата оценява отношението към ценностите в училище, а втората част – нивото на компетентните сред учениците (практическото приложение на ценностите). В цялостната си форма изследването включва педагогически специалисти, ученици, родители и студенти по педагогика. Тук са представени отговорите само на учениците, които се описват чрез 5-степенна Ликертова скала за отговор – от „напълно несъгласен“ до „напълно съгласен“. Въпросникът с твърдения е оформен в две части: първата оценява отношението към ценностите в училище, а втората част – нивото на компетентните сред учениците (практическото приложение на ценностите).

Резултати от изследването

Описанието на резултатите представя корелацията между ценности и компетентности в училище според оценката на учениците. В изследването най-силно се свързват ценности с ценности и компетентности с компетентности и по този начин остават затворени в сферата на вярва-

нията или в практическата приложимост, но без да кореспондират помежду си. Ценностите от въпросника, свързани с приемане на разнообразието, равенството, зачитане на различното мнение и отговорността за собствените действия, са в корелация с компетентностите „Учениците умеят да приемат различието, независимо от неговия произход“, „Учениците имат готовност за полагане на усилия за решаване на проблемите си“. Това е интересна засечка, която навежда на мисълта, че в някои училища усилията по формиране на вявания и ценности, свързани с толерантност и приемане на другостта, се проявяват на практика в ежедневието като търпимост и приемане на чуждото различие. Ценността „Училището създава мотивация за учене през целия живот“ влиза в значима корелация с компетентността „Учениците имат готовност за полагане на усилия за решаване на проблемите си“. Вероятно тази връзка се наблюдава, защото очакванията на родители, ученици и общество спрямо училището е то да подготви учениците за справяне със задачите и трудностите извън него. Това се потвърждава и от корелацията между твърдението „Учителите са носители на високи ценности“ и компетентността „Учениците са мотивирани за учене“. Отново излизат като значими личният пример и ролята на личността на учителя за мотивацията на учениците. Когато учителите са носители на високи ценности, учениците са мотивирани.

Пълния текст четете в „Педагогика“, кн. 3

Дигитални среди и системи на обучение по английски език

Откъс от „Mathematical Modelling
of the Transmission Dynamics of Pneumonia
and Meningitis Coinfection with Vaccination“

**Deborah O. Daniel, Sefiu A. Onitilo,
Omolade B. Benjamin,
Ayoola A. Olasunkanmi**

Olabisi Onabanjo University Ago Iwoye – Ogun State,
Nigeria

1. Introduction

Infectious diseases remain a persistent challenge for public health systems worldwide, causing substantial illness and death. Among these, pneumonia and meningitis are particularly concerning due to their prevalence and severe consequences. Pneumonia, primarily caused by pathogens such as *Streptococcus pneumoniae*, is a major cause of death, particularly in young children and older adults (McLuckie 2009). Meningitis, commonly caused by bacteria like *Neisseria meningitidis* and *Haemophilus influenzae*, is a life-threatening condition that affects the brain and spinal cord, often resulting in significant fatalities or long-term disabilities (Fresnadillo Martínez et al. 2013; Afolabi et al. 2021). Addressing these diseases is a key priority for reducing their burden on global health.

Pneumonia affects the respiratory system and is transmitted through airborne particles. It is responsible for millions of deaths annually, with *Streptococcus pneumoniae* being a leading cause (World Health Organization, 1991). This bacterium is also linked to other serious infections, including meningitis and sinusitis (Opatowski et al. 2013; Kotola et al. 2022). Meningitis primarily targets the central nervous system and is associated with high mortality and long-term neurological complications (Zunt et al. 2018; Tilahun 2019). When pneumonia and meningitis occur together, they pose significant challenges to clinical management and public health efforts. This combination increases the severity of illness and places additional strain on healthcare systems (Tabatabaei et al. 2022; Chukwu et al. 2020). Despite these challenges, the mechanisms of coinfection remain insufficiently studied, leaving gaps in our understanding of effective treatment and prevention strategies.

Списанието е представено
в MIAR; CEEOL; EBSCOhost;
Google Scholar; РИНЦ

Главен редактор
Проф. д-р Боян Кулов
E-mail: bkoulov@gmail.com

Редактор
Д-р Савина Кирилова
E-mail: science@azbuki.bg

**Съдържание
на сп. „Обучение
по природни науки
и върхови технологии“,
кн. 1/2025:**

От главния редактор / Боян Кулов

**ОБРАЗОВАНИЕ: ТЕОРИЯ
И ПРАКТИКА**

Проучване на подходите към
ученето на студенти по химия
и фармация / Христо Христов,
Александрия Генджова

ЕФЕКТИВНОСТ НА ОБУЧЕНИЕТО

Приложение на метода на концептуалните карти при преподаване на разделите „Електромагнитни явления“ и „Светлина“ от съдържанието по физика и астрономия в X клас за формиране на ученическите представи за природата на светлината / *Нина Герева*

Дигитални ресурси за развитие на ключови компетентности при изучаване на характеристиките на химичните процеси в X клас / *Мартина Ценова*

НОВИ ПОДХОДИ

Perspectives on Food Waste Management and the Green Food Movement / *B. H. S. Thimmappa*

ОТ ИЗСЛЕДОВАТЕЛСКИТЕ ЛАБОРАТОРИИ

Mathematical Modelling of the Transmission Dynamics of Pneumonia and Meningitis Coinfection with Vaccination / *Deborah O. Daniel, Sefiu A. Onitilo, Omolade B. Benjamin, Ayoola A. Olasunkanmi*

НАУКА И ОБЩЕСТВО

Изображенията на птици в античните подови мозайки от България от орнитологичен аспект: видове, произход и търговски връзки (II – VI в. н.е.) / *Златозар Боев*

Coinfection, where two or more pathogens infect a person simultaneously, has significant implications for disease progression, transmission, and treatment outcomes (Kehr & Engelmann, 2015). The combined occurrence of pneumonia and meningitis is particularly concerning, as it may worsen patient outcomes and complicate medical interventions (Obi et al. 2010; Kotola & Mekonnen 2022). Understanding the interplay between these infections is critical for developing effective public health strategies and improving clinical outcomes.

Mathematical modeling plays a pivotal role in understanding and addressing infectious diseases by offering frameworks to simulate disease dynamics and assess intervention strategies (Tilahun et al. 2018; Asamoah et al. 2018). According to Bailey (1975), the primary goal of mathematical modeling in epidemiology is to support informed decision-making. Models help evaluate the most cost-effective approaches to minimize the adverse impacts of diseases (Di Liddo 2016; Kizito & Tumwiine 2018). Researchers have developed models for pneumonia and meningitis individually, enhancing our understanding of their spread and informing control measures (Blyuss 2016; Joseph 2012; Musa et al. 2020). Pneumonia, for instance, has been the subject of extensive modeling efforts due to its significant global burden (McLuckie 2009; Joseph 2012). Tilahun (2019) utilized the SIR model to explore the co-dynamics of pneumonia and meningitis, contributing valuable insights into their interactions.

The application of mathematical models extends to evaluating vaccination and treatment strategies. For example, Tilahun et al. (2017) developed an SVCIR model to investigate cost-effective control strategies for pneumonia, concluding that a combination of prevention and treatment yields the most significant impact. Similarly, Onyinge et al. (2016) formulated models to analyze pneumonia coinfection with HIV/AIDS, highlighting the importance of combined intervention strategies. These efforts underscore the utility of mathematical frameworks in optimizing resource allocation for disease management.

In the case of meningitis, mathematical modeling has been instrumental in understanding its epidemiology and guiding control efforts. Meningitis remains a severe global health threat, particularly in resource-limited settings (Zunt et al. 2018; Ghia & Rambhad 2021; Abdullahi Baba et al. 2020). Outbreaks of bacterial meningitis, often caused by pathogens like *Streptococcus pneumoniae* and *Neisseria meningitidis*, demand urgent interventions (Van De Beek et al. 2010; Scarborough & Thwaites, 2008; Türkün et al. 2023). Models have been used to predict outbreak dynamics and assess the impact of vaccination programs (Jayaraman et al. 2018; Oordt-Speets et al. 2018; Kotola et al. 2022). For instance, the introduction of vaccines targeting *Haemophilus influenzae* type b and *Streptococcus pneumoniae* has significantly reduced the incidence of bacterial meningitis in high-income countries, though the burden persists in low- and middle-income regions (McIntyre et al. 2012; Peter et al. 2021).

Despite these advances, the combined dynamics of pneumonia and meningitis remain underexplored, particularly in the context of vaccination. Few studies have addressed their coinfection using mathematical models. Tilahun (2019) developed a model incorporating both diseases and emphasized the need for integrated approaches to improve intervention outcomes. Such ef-

forts are essential for addressing the complexities of coinfection, where interactions between diseases may amplify severity and complicate treatment (Kotola & Mekonnen 2022; Chukwu et al. 2020). Still, studies on their combined dynamics remain limited, and existing models often fail to capture the combined effects of these diseases or explore the role of vaccination in reducing their impact. This highlights the need for a comprehensive approach to modeling pneumonia-meningitis coinfection, particularly in resource-constrained settings. This study seeks to address these gaps by constructing a mathematical model to examine the dynamics of pneumonia-meningitis coinfection considering the impact of vaccination.

2. Mathematical Formulation

In this study, we present a deterministic mathematical model designed to capture the transmission dynamics of pneumonia and meningitis coinfection within a population. The model divides the population into seven distinct compartments. These compartments include susceptible individuals (denoted as SS), who are healthy but can be infected by pneumonia, meningitis, or both; vaccinated individuals (VV), who have received protection through vaccination; pneumonia-infected individuals (I_pI_p), who are infected solely with pneumonia and can transmit the disease to others; meningitis-infected individuals (I_mI_m), who are infected solely with meningitis; coinfecting individuals ($I_{pm}I_{pm}$), who are infected by both pneumonia and meningitis; and recovered individuals (RR), representing those who have recovered from pneumonia, meningitis, or both diseases, or those who have removed themselves from the transmission cycle through vaccination.

The total population at any time tt is the sum of all these compartments, given by

$$N(t) = S(t) + I_p(t) + I_m(t) + I_{pm}(t) + R(t) + V(t)$$

$$N(t) = S(t) + I_p(t) + I_m(t) + I_{pm}(t) + R(t) + V(t).$$

The dynamics of each compartment are governed by a system of differential equations that describe how individuals move between compartments due to factors such as infection, vaccination, recovery, and death. The rate of change for each compartment is determined by various transmission, recovery, and death rates.

The susceptible population, denoted by $S(t)S(t)$, is influenced by recruitment at a rate $\Lambda\Lambda$, and it is impacted by the force of infection due to contact with infected individuals, which is represented by the transmission rates $\sigma_1\sigma_1$, $\sigma_2\sigma_2$, and $\sigma_3\sigma_3$ for pneumonia, meningitis, and coinfection, respectively. The susceptible compartment also decreases due to natural deaths at a rate $\mu\mu$, as well as due to recovery from either pneumonia or meningitis. Furthermore, there is a transfer from the vaccinated group to the susceptible group, modeled by the rate $\chi\chi$, as vaccination immunity wanes. This is balanced by a natural recruitment rate of new susceptible individuals, with vaccination and recovery contributing to the pool of new individuals who might be susceptible again at rate $\theta\theta$.

The vaccinated individuals, represented by $V(t)V(t)$, are recruited from the susceptible population through vaccination, but they are also susceptible to infection at a reduced rate due to the effectiveness of the vaccine. The vaccination rate is affected by the contact with infected individuals as well as the natural death rate. Additionally, some vaccinated individuals may become susceptible again if immunity wanes, which is modeled by the transfer rate $\chi\chi$.

The compartment for pneumonia-infected individuals, $I_p(t)I_p(t)$, represents those infected only with pneumonia. These individuals become infected through contact with susceptible individuals or those vaccinated but not fully protected. The rate of change of this group is influenced by the transmission rate for pneumonia, $\sigma_1\sigma_1$, as well as the rate of recovery, denoted by $\gamma_1\gamma_1$, and the death rate due to pneumonia complications, represented by $\mu\mu$. These individuals either recover or die from pneumonia, and they may transition to the recovered state at a rate $\delta_1\delta_1$, which reflects the rate of recovery from pneumonia.

Similarly, the meningitis-infected individuals, $I_m(t)I_m(t)$, represent those infected solely with meningitis. The rate of change of this compartment depends on the transmission rate $\sigma_2\sigma_2$ and the interaction between susceptible and vaccinated individuals. These individuals also recover from meningitis at a rate $\gamma_2\gamma_2$ and may transition to the recovered state at a rate $\delta_2\delta_2$, while some individuals may die from meningitis at a rate $\mu\mu$.

The coinfecting individuals, $I_{pm}(t)I_{pm}(t)$, represent those who are infected with both pneumonia and meningitis. The dynamics of this group are influenced by the transmission rates of both pneumonia and meningitis. The rate of change in this compartment depends on the interaction between the

pneumonia and meningitis infected individuals, and the recovery rate from coinfection is denoted by γ_3 . Coinfected individuals also transition to the recovered state at a rate defined by $\delta_1\delta_1$ and $\delta_2\delta_2$, and some may die due to the complications of having both infections.

The recovered individuals, $R(t)$, represent those who have recovered from pneumonia, meningitis, or coinfection. Their rate of recovery is governed by the recovery rates $\gamma_1\gamma_1$, $\gamma_2\gamma_2$, and γ_3 , corresponding to pneumonia, meningitis, and coinfection recovery, respectively. However, these individuals can be removed from the recovered group due to natural deaths or loss of immunity, as modeled by the natural death rate $\mu\mu$ and the immunity loss rate $\theta\theta$.

The system of differential equations describing these dynamics is given by:

$$\begin{aligned}\frac{dS}{dt} &= (1 - \kappa)\Lambda - (\sigma_1 I_p + \sigma_2 I_m + \sigma_3 I_{pm})S + \theta R - (\zeta + \mu)S + \chi V, \\ \frac{dV}{dt} &= \kappa\Lambda + \zeta S - \phi(\sigma_1 I_p + \sigma_2 I_m + \sigma_3 I_{pm})V - (\chi + \mu)V, \\ \frac{dI_p}{dt} &= (\sigma_1 I_p + \sigma_1 I_{pm})(S + \phi V) - (\sigma_4 + \gamma_1 + \delta_1 + \mu)I_p, \\ \frac{dI_m}{dt} &= (\sigma_2 I_m + \sigma_2 I_{pm})(S + \phi V) - (\sigma_5 + \gamma_2 + \delta_2 + \mu)I_m, \\ \frac{dI_{pm}}{dt} &= \sigma_4 I_p + \sigma_5 I_m - (\delta_1 + \delta_2 + \gamma_3 + \mu)I_{pm}, \\ \frac{dR}{dt} &= \gamma_1 I_p + \gamma_2 I_m + \gamma_3 I_{pm} - (\theta + \mu)R.\end{aligned}\tag{1}$$

where the parameters are defined as follows:

$$\begin{aligned}\sigma_3 &= \sigma_1 + \sigma_2, \sigma_4 = \sigma_2(I_m + I_{pm}), \sigma_5 = \sigma_1(I_p + I_{pm}) \\ \sigma_3 &= \sigma_1 + \sigma_2, \sigma_4 = \sigma_2(I_m + I_{pm}), \sigma_5 = \sigma_1(I_p + I_{pm})\end{aligned}$$

The mathematical model proposed in this study aims to capture the transmission dynamics of pneumonia and meningitis coinfection, with a particular focus on the role of vaccination as a public health intervention. To keep the model tractable while still maintaining its ability to reflect real-world scenarios, several assumptions have been made which include the following:

The population is homogeneous, with equal contact rates between individuals.

Vaccination is modeled as a constant rate, affecting the overall population without individual-level variation.

Пълния текст четете в „Обучение по природни науки и върхови технологии“, кн. 1

Рекламна тарифа

на Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“

София 1113, бул. „Цариградско шосе“ № 125, бл. 5, тел.: 02/420-04-70, 02/420-04-71; azbuki@mon.bg; www.azbuki.bg

Вестник „Аз-буки“

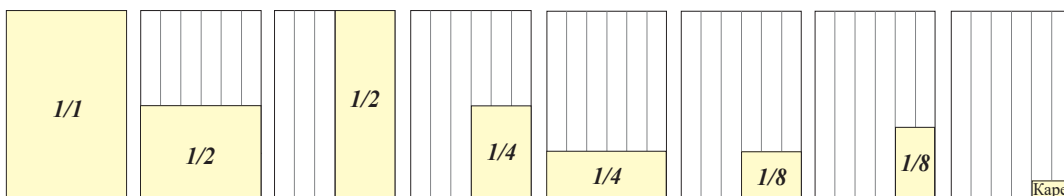
1. Стандартни карета на вътрешна страница:

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница – 256 мм/388 мм	780,00 лв.	900,00 лв.	985,00 лв.
1/2 страница – 256 мм/194 мм – 125 мм/388 мм	410,00 лв. 410,00 лв.	460,00 лв. 460,00 лв.	510,00 лв. 510,00 лв.
1/4 страница – 256 мм/97 мм – 125 мм/194 мм	230,00 лв. 230,00 лв.	258,00 лв. 258,00 лв.	270,00 лв. 270,00 лв.
1/8 страница – 125 мм/97 мм – 83 мм/147 мм	115,00 лв. 115,00 лв.	129,00 лв. 129,00 лв.	135,00 лв. 135,00 лв.
каре (83 мм x 50 мм)	30,00 лв.	43,00 лв.	45,00 лв.

2. Цени за реклама на първа и последна страница – по договаряне

3. Влагане на стандартни вложки с тегло до 20 г – 80 лв. за 1000 бр.

4. Влагане на нестандартни вложки – по договаряне.

Научно-методическите списания на издателство „Аз-буки“

1. Цена за вътрешна страница (в левове)

Размер	Черно-бяло	+ 1 цвят	Пълноцветно
1/1 страница	90 лв.	130 лв.	180 лв.
1/2 страница	50 лв.	70 лв.	90 лв.
1/4 страница	30 лв.	45 лв.	70 лв.

2. Цена за реклама на втора корица: цена за вътрешна страница + 60% оскъпяване

3. Цена за реклама на трета корица: цена за вътрешна страница + 40% оскъпяване

4. Цена за реклама на четвърта корица: цена за вътрешна страница + 100% оскъпяване

5. Размер на една печатна страница в списанията на НИОН „Аз-буки“:

а. Обрязан формат: 167 мм x 233 мм

б. Необрязан формат: 171 мм x 240 мм

6. Влагане на вложки – по договаряне.

Забележка:

Всички посочени цени са без ДДС.

Отстъпки при брой и обем публикации или комбинирана реклама в няколко издания на издателство „Аз-буки“ – по договаряне.

Тарифата е в сила от 1 юли 2017 г.